

Bevarandeplan för Natura 2000-området Värmlandsskärgården

Enligt 17 § förordningen om områdesskydd (1998:1252) enligt miljöbalken m.m.

Administrativa data

Områdeskod och namn: SE0610006 Värmlandsskärgården

Areal: 21 421,1 ha (gammal areal 21 450,4 ha)

Kommun: Säffle, Grums, Karlstad, Hammarö och Kristinehamns kommun

Lägesbeskrivning: Utmed Vänerens norra kust från Kristinehamn i öster till Mässvik i väster

Områdestyp: Utpekad enligt Art- och habitatdirektivet och Fågeldirektivet

Naturtyper enligt Art- och habitatdirektivet:

- 3150 Naturligt näringsrika sjöar
- 3160 Myrsjöar
- 7140 Öppna mossar och kärr
- 8230 Hällmarkstorräng
- 9010 Taiga
- 91D0 Skogbevuxen myr
- 91E0 Svämlövskog
- 9080 Lövsumpskog

Arter enligt Art- och habitatdirektivet:

- 1042 Citronfläckad kärrtrollslända, *Leucorrhinia pectoralis*
- 1081 Bred gulbrämad dykare, *Dytiscus latissimus*
- 1082 Bred paljettdykare, *Graphoderus bilineatus*
- 1106 Lax, *Salmo salar*
- 1130 Asp, *Aspius aspius*
- 1149 Nissöga, *Cobitis taenia*

Arter enligt Fågeldirektivet:

- A002 Storlom, *Gavia arctica*
- A021 Rördrom, *Botaurus stellaris*
- A045 Vitkindad gås, *Branta leucopsis*
- A069 Småskrake, *Mergus serrator*
- A072 Bivråk, *Pernis apivorus*
- A075 Havsörn, *Haliaeetus albicilla*
- A081 Brun kärrhök, *Circus aeruginosus*
- A094 Fiskgjuse, *Pandion haliaetus*
- A130 Strandskata, *Haematopus ostralegus*
- A168 Drillsnäppa, *Actitis hypoleucos* (nytt förslag)
- A179 Skrattmå, *Larus ridibundus*
- A182 Fiskmå, *Larus canus*
- A183 Silltrut, *Larus fuscus*
- A184 Gråtrut, *Larus argentatus*
- A187 Havstrut, *Larus marinus*
- A190 Skräntärna, *Sterna caspia* (försvunnen från området, föreslås utgå)
- A193 Fisktärna, *Sterna hirundo*
- A194 Silvertärna, *Sterna paradisaea*
- A391 Mellanskarv, *Phalacrocorax carbo sinensis*

Skyddsstatus enligt Natura 2000:

Regeringen förklarade området som ett särskilt skyddsområde (SPA): mars 1996

Området föreslogs av Regeringen som ett område av gemenskapsintresse (pSCI): januari 2002

Fastställdes av EU-kommissionen som ett område av gemenskapsintresse (SCI): januari 2005

Regeringen förklarade området som särskilt bevarandeområde (SAC): mars 2011

Ägandeförhållanden: Privat, kommunalt, kyrkan och staten

Beskrivning av områdets bevarandevärden

Bevarandesyfte

Bevarandesyftet för Natura 2000-området Värmlandsskärgården är att bidra till bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de naturtyper och arter som omfattas av EU:s Fågeldirektiv samt Art- och habitatdirektiv. För

Natura 2000-området Värmlandsskärgården är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper och arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Prioriterade bevarandevärden

Det främsta bevarandevärdet med Natura 2000-området Värmlandsskärgården är områdets skärgårdsknutna fågelliv. Naturtyperna Taiga och Hällmarkstorräng har även de ett högt bevarandevärde. De ska i huvudsak präglas av naturlig dynamik och begränsad mänsklig påverkan. Naturlig hydrologi är särskilt viktigt för bevarande av just Hällmarkstorrängarna. Bland fågelarterna är storlom, havsörn, fiskgjuse, drillsnäppa, fisktärna, silvertärna, småskrake, gråtrut och skrattmåsar prioriterade bevarandevärden. Arterna asp, nissöga och lax är prioriterade värden bland fiskarna, och bland insekterna är den citronfläckade kärrtrollsländan en prioriterad art.

Av högt bevarandevärde med stor betydelse för andra prioriterade värden i området är de skogklädda öarna utan bebyggelse och anläggningar.

Prioriterade bevarandeåtgärder

För att nå ett gynnsamt tillstånd för naturtyper och arter ska förvaltningsinriktningen i huvudsak vara fri utveckling. Det är av mycket stor vikt att så långt möjligt återställa och bevara områdets naturliga hydrologi och näringsstatus eftersom det har stor betydelse både för bevarandet av flera av de utpekade fisk- och fågelarterna, och för naturtypen Hällmarkstorräng.

Att bevara och utöka arealen gammal skog med begränsad påverkan av skogsbruk är även det av stor betydelse för att nå syftet då även förekomsten av fiskgjuse och havsörn gynnas av tillgång på äldre skog. Skogarna ska i huvudsak präglas av naturlig dynamik, men naturvårdsbränning kan vara en åtgärd för att påskynda återskapande av naturtypen Taiga. I avvaktan på en mer naturlig hydrologi som ger högvatten under höst och vår, samt isskrapning av hållar och skär under vissa år, är det en mycket viktig åtgärd att röja vegetation på skär som är eller kan utgöra bra häckningsmiljö för utpekade fågelarter.

För bevarande av de prioriterade fiskarterna asp, lax och nissöga är fria vandringsvägar till och från lekomyråden i vattendragen av yttersta vikt, och att lekomyrådena bibehålls eller restaureras. Likaså bör fisket efter lax, och bifångsten av asp, i Väneren övervakas. Att själva Väneren bibehåller en god ekologisk status är av stor betydelse eftersom den utgör uppväxt- och födosöksområde för både fiskar och fåglar.

Områdesbeskrivning

Värmlandsskärgården omfattar en zon av öar och några fastlandsuddar utefter Vänerens norra strand. Området är en del av det subkambriska peneplanet och öarna höjer sig endast obetydligt över Vänerens yta. Skärgården är starkt uppsplittrad i en stor mängd öar och skär. Öarna längst från fastlandet är ofta nästan kala och flera av dem präglade av att de fungerar som fågelskär. På öarna längre in finns en mer välutvecklad vegetation och på de lite större öarna finns bestånd med hällmarkstallskog, friska till fuktiga barr- och blandskogar, alsumpskogar och på enstaka ställen inslag av ädellöv. En stor del av öarnas yta (30 - 40 %) utgörs av hållmarker som är kala eller täckta av en tunn och pionjärvegetation med dominans av lavar. Områdets lavflora är maritimt influerad med arter som t ex *Lecanora achariana*, *Cladonia strepsilis*, *Cladonia mitis* och *Umbilicaria spodoeroa*.

Grunda vikar med stora bestånd av bladvass och lövträdsklädda stränder med dominans av klibbal är typiska inslag vid Vänerkusten. Det milda klimatet vid Väneren bidrar till en lång vegetationsperiod, vilket gör att många arter som normalt sett har sitt utbredningsområde längre söderut kan leva i kustområdet. Här finns därför en blandning av både nordliga och sydliga arter, vilket bidrar till en hög artrikedom. Vid Hammarös sydspets har till exempel

hela 347 arter kärlväxter noterats. På öar och skär finns många hållkar med särpräglad flora och fauna. Bland växterna kan nämnas brunag, blåtåtel, hirsstarr, pors, klockljung, citrongul vattenbläddra, trådtåg, trådstarr, storsileshår, rundsileshår, odon och ögontröst. Intressanta faunainslag är t ex linsräka och salamandrar.

Skogsbestånden i Vänern och längs Vänerkusten domineras av magra hållmarks- och hedtallskogar som i strandnära lägen ofta har formats av väder och vind. Fältskiktet har gott om olika ris som ljung, kråkbär och lingon. Enstaka undantag från de magrare skogarna finns t ex på hyperitdominerade öar som Timmeröarna där vegetationen är mer frodig med gran och förekomst av lind. Förekomsten av lövskogar i olika delar av skärgården är därutöver väldigt begränsad. På de flesta större öar har skogen förr i tiden påverkats av bete och extensivt skogsbruk, men det är bara på ett fåtal (som t ex Bärön och Rammholmen) som det finns tydliga inslag av mer modernt skogsbruk i form av större kalhyggen. Några öar har varit utan påtaglig påverkan av skogsbruk under lång tid och där har skogsbestånden nu naturskogskaraktär med gamla träd, gott om död ved och förekomst av arter som tallticka och reliktböck. På flera öar finns kulturmiljövärden i form av fornlämningar och på enstaka öar en del äldre bebyggelse.

Fågellivet inom området är av betydande intresse och inslaget av marina arter är tydligt. Här häckar bland annat storskarv, havsörn, strandkata, roskarl, havstrut, silltrut, skrântärna och silvertärna. Bland övriga häckande arter bör nämnas storlom, fiskgjuse och fisktärna. Utöver det rika fågellivet finns också en rik fiskfauna med bl a asp, nissöga och insjölevande lax. I Vänern påträffas hela 35 fiskarter som innebär att sjön inte bara är landets största, den är också Sveriges mest artrika med avseende på antalet fiskarter. Vidare finns en rik och unik insektsflora och flera intressanta kryptogamer.

I hela området bedrivs ett omfattande friluftsliv med segelbåtar, motorbåtar, kanoter, kajaker m m. Turbåtstrafik går genom delar av området och på en del öar finns bryggor och andra anordningar i syfte att underlätta och kanalisera friluftslivet.

Vid senaste statusklassningen av Vattendelationen 2009 bedömdes den del av Vänern som kallas Värmlandssjön ha god ekologisk status. Hela Natura 2000-området ligger i denna del av Vänern. För en liten del av Natura-området, runt Saxholmen vid Ölmevikens mynning, klassades vattenförekomsten som otillfredsställande ekologisk status p g a övergödning.

Ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet

Tabell 1. I tabellen anges de naturtyper som anmälts enligt Art- och habitatdirektivet samt deras utbredning. Naturtypernas förekomst i området framgår av kartbilaga 3.

Kod	Naturtyp	Areal (ha)	
		Rapporterad*	Nytt förslag
3150	Naturligt näringsrika sjöar	0	53,78
3160	Myrsjöar	0,77	0,77
7140	Öppna mossar och kärr	17,41	16,75
8230	Hällmarkstorräng	199,5	198,74
9010**	Taiga	898,8	896,62
9080**	Lövsumpskog	10,63	10,62
91D0**	Skogbevuxen myr	1,86	1,85
91E0**	Svämlövskog	1,02	1,02

* Inrapporterad areal är den areal som senast beslutades av regeringen och är registrerad hos EU.

Senare utförd inventering av länsstyrelsen visar på nya arealuppgifter. Rapporteras vid nästa uppdatering.

** = Prioriterad naturtyp enligt Art- och habitatdirektivet

Ingående arter enligt Art- och habitatdirektivet

Tabell 2. I tabellen anges de arter som anmälts enligt Art- och habitatdirektivet.

Kod	Art
1042	Citronfläckad kärrtrollslända, <i>Leucorrhinia pectoralis</i>
1081	Bred gulbrämrad dykare, <i>Dytiscus latissimus</i>
1082	Bred paljettdykare, <i>Graphoderus bilineatus</i>
1106	Lax, <i>Salmo salar</i>
1130	Asp, <i>Aspius aspius</i>
1149	Nissöga, <i>Cobitis taenia</i>

Ingående arter enligt Fågeldirektivet

Tabell 3. I tabellen anges de fåglar som anmälts enligt bilaga 1 i Fågeldirektivet samt övriga våtmarksfåglar som skyddas enligt Fågeldirektivet.

Kod	Art
A002	Storlom, <i>Gavia arctica</i>
A021	Rördrom, <i>Botaurus stellaris</i>
A045	Vitkindad gås, <i>Branta leucopsis</i>
A069	Småskrake, <i>Mergus serrator</i> Δ
A072	Bivråk, <i>Pernis apivorus</i>
A075	Havsörn, <i>Haliaeetus albicilla</i>
A081	Brun kärrhök, <i>Circus aeruginosus</i>
A094	Fiskgjuse, <i>Pandion haliaetus</i>
A130	Strandskata, <i>Haematopus ostralegus</i> Δ
A168	Drillsnäppa, <i>Actitis hypoleucos</i> Δ
A179	Skrattmå, <i>Larus ridibundus</i> Δ
A182	Fiskmå, <i>Larus canus</i> Δ
A183	Silltrut, <i>Larus fuscus</i> Δ
A184	Gråtrut, <i>Larus argentatus</i> Δ
A187	Havstrut, <i>Larus marinus</i> Δ
A190	Skräntärna, <i>Sterna caspia</i> (finns inte längre i området och föreslås utgå)
A193	Fisktärna, <i>Sterna hirundo</i>
A194	Silvertärna, <i>Sterna paradisaea</i>
A391	Mellanskarv, <i>Phalacrocorax carbo sinensis</i> Δ

Δ= Övrig våtmarksfågel

Beskrivning av utpekade naturtyper och arter

Utpekade naturtyper och arter beskrivs nedan med förekomst, förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd, bevarandemål, bevarandetilstånd och hotbild. Undantaget är de naturtyper och arter som har en obetydlig förekomst i området, dessa beskrivs endast med förekomst.

3150 Naturligt näringsrika sjöar

Förekomst/Beskrivning

Naturligt näringsrika sjöar är sjöar med hög biologisk produktion och artrika samt generell näringskrävande växt och djursamhällen. Vattnet är näringsrikt och välbuffrat, klart eller relativt grumligt. Sjöhabitatet omfattar stranden upp till medelhögvattenlinjen.

Den enda förekomsten av den här naturtypen i Natura 2000-området Värmlandsskärgården finns i exklaven runt Saxholmen, i Ölmevikens mynning. Närmast Saxholmen står en bård med bladvass och utanför den finns vattenvegetation med bl a hornsärv, ävjobrodd och ax- eller kransslinga. Medelhalten för totalfosfor i vattnet vid 20 provtagningar 2007-2011 är 41µg/l (enligt uppgifter i NNK).

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

Vattenkvaliteten ska vara tillräckligt god och den antropogena belastningen av närsalter, miljögifter och grumlande ämnen begränsas så att den inte påverkar förekomsten av typiska arter. Vattenkemiska mål för naturligt eutrofa sjöar kan avvika från vattenförvaltningens mål, om åtgärder för att förbättra vattenkvaliteten strider mot behoven för att uppnå biologiska bevarandemål och gynnsamt tillstånd för de typiska arterna. Naturliga variationer i vattenstånd och opåverkad hydrologi bidrar till en variation av livsmiljöer i strandlinjen. En oreglerad vattennivå, eller förhållanden som efterliknar en oreglerad situation är därför att mycket stor betydelse.

Främmande arter eller fiskstammar ska inte inverka negativt på artsammansättningen eller variationen av arter genom ändrade konkurrensförhållanden eller smittspridning.

Bevarandemål

Vattnet ska ha en sådan näringshalt att de typiska arterna inte minskar i området. Områdets hydrologi bör vara naturlig eller så bör den reglering som sker ha naturliknande effekt. Förekomsten av de typiska arterna hornsärv, ävjebrodd och ax- eller kransslinga ska inte minska i området. Fågelarterna sothöna och skäggdopping bör förekomma i området, och arealen av naturtypen ska vara minst 53,8 hektar.

Bevarandetilstånd

Tillståndet för naturtypen är inte gynnsamt beroende på frånvaro av naturlig hydrologi.

Hotbild

Faktorer som utgör eller kan utgöra ett hot mot naturtypen och dess bevarandetilstånd är till exempel:

- Reglering av sjöns vattennivå som resulterar i sänkta eller höjda, men oftast utjämnade vattenståndsamplituder, leder till ökad igenväxning och många andra eutrofieringssymptom.
- Läckage av näringsämnen från omkringliggande jordbruksmark kan påskynda eutrofiering (övergödning).
- Intensiv växtodling i strandzonen ökar risken för erosion samt läckage av växtnäring och bekämpningsmedel.
- Både avsiktlig och oavsiktlig utsättning av främmande arter, eller fiskstammar kan ändra konkurrensförhållanden, sprida smitta och orsaka genetisk kontaminering.
- Fiske som är ensidigt mot vissa arter eller som är för hårt i förhållande till sjöns naturliga produktionsförmåga ändrar konkurrensförhållandena och kan påverka artsammansättningen.
- Exploatering av strandområdet är negativt för möjligheten att upprätthålla naturliga strandmiljöer
- Slätter av vass kan påverka förekomsten av typiska fågelarter

3160 Myrsjöar (Obetydlig förekomst i området. Kategori D)

Beskrivning

Naturtypen *Myrsjöar* finns i området bara som två små tjärnar om sammanlagt 0,77 hektar. Den ena tjärnen finns på Östra Långholmen och den andra på Raholmarna

7140 Öppna mossar och kärr (Obetydlig förekomst i området. Kategori D)

Beskrivning

Naturtypen *Öppna mossar och kärr* har en sammanlagd areal av lite drygt 17 hektar fördelat på ett trettiotal små områden. Enligt vegetationskartan för Värmland är de små våtmarkerna av olika typ som t ex mjukmattekärr, mjukmattemyr eller högstarrkärr.

8230 Hällmarkstorräng

Beskrivning

Naturtypen karaktäriseras av växtsamhällen med torktåliga arter av kärlväxter, lavar och mossor på silikatrika hällmarksytor. Hällarna är tidvis mycket torra och har ett fläckvist förekommande och tunt jordtäckte. De öppna klipphällarna är relativt plana och består oftast av näringsfattiga graniter och gnejser.

Naturtypen förekommer i huvudsak i områden med någon typ av störning som i Värmlandsskärgården är "erosion" från vågor och isskjuvning. Kärlväxter som fetbladsväxter, styvmorsviol, tjärblomster, bergglim och mandelblom karaktäriserar naturtypen. I Värmlandsskärgården finns även gott om blåtåtel, ljung och fackelblomster i små skrevor mellan de nakna hällarna.

De artrikaste och mest värdefulla exemplen på naturtypen i landet förekommer i öppna betesmarker, kust- eller åkerlandskap. Naturtypen är särskilt karaktäristisk i kusttrakter och vid Väneren.

Hällmarkstorrängarna i Värmlandsskärgården är till övervägande del glest trädbevuxna eller helt öppna hällmarker vid Vänerstranden. De kala rundslipade hällarna har ofta en kryptogamflora med många arter skorp-, blad- och busklavar med god representation av arter i släktena *Lecidea*, *Cladonia*, *Parmelia* och *Umbilicaria*. I hällarnas små skrevor och ojämnheter finns gott olika arter mossor som t ex *Abietina abietina*, *Tortula ruralis*, *Ceratodon purpureus* och *Rhacomitrum languinosum*.

Hallingbäck (1981) skriver t ex att "på de nakna hällarna trivs också arter som *Parmelia solediosa*, *P. centrifuga* och den nordliga *Cetraria commixta*. På sten som sticker upp lite högre, och blir mer utsatta för vind och sol, växer i regel endast tåliga arter som *Lecidea deustata* och *Rhizocarpon lecanorium*. Här finns även navellavar som *Umbilicaria deusta* och *U. polyphylla*."

Kärlväxterna är begränsade till de små ytorna med tunt jordtäckte. På Vänerskärgårdens hällmarker finns bl a fackelblomster, brunven, berggröe, fårsvingel, mandelblom, styvmorsviol, kattfot, femfingerört, hällebräken och olika *Sedum*-arter. Ljung och blåtåtel är också vanliga arter.

På många av hällmarkerna finns hällkar av varierande storlek. Vid hällkaren kan finnas en flora med dyblad, storsileshår, klockljung, brunag, trådstarr och ältranunkel.

I några hällkar finns det lilla kräftdjuret linsräka. Artens förekomst i landet bedöms idag som starkt hotad.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

Naturtypen har vid gynnsam bevarandestatus en krontäckning på mindre än 30 %. Det är därför nödvändigt att Väneren inte regleras på ett sådant sätt att det möjliggör igenväxning av hällmarkerna genom kolonisation av vedartade växter på grund av att högvatten och isskjuvning förhindras.

Eftersom hållmarkstorrängar ofta är ett refugium för konkurrenssvaga växter är ett bibehållet substrat (öppna hållar och små ytor med tunt jordtäckte) en förutsättning för gynnsam bevarandestatus för naturtypen. Gynnsam bevarandestatus förutsätter att ingen påtaglig minskning sker av populationerna hos de typiska arterna i naturtypen, och att Vänerns vattenståndsvariation ökar väsentligt.

Bevarandemål

Värmlandsskärgårdens hållmarkstorrängar ska bibehålla viktiga strukturer som nakna hållar med påväxt av kryptogamer, och krontäckningen av träd ska vara mindre än 30 %. I de små fläckar med tunt jordtäckte som finns i skrevor och på hållarnas ojämnheter ska finnas typiska arter som t ex tjärblomster, styvmorsviol, kattfot och olika Sedum-arter. De typiska arterna ska inte minska i förekomst och naturtypens areal ska vara minst 198 hektar

Bevarandetillstånd

Tillståndet för naturtypen är inte gynnsamt. Det beror dels på den igenväxning av hållar som orsakas av att nuvarande reglering av Väner inte tillåter nödvändiga variationer i vattenstånd och dels på grund av antropogent slitage så att kryptogamfloran försvinner på vissa platser.

Hotbild

Faktorer som utgör eller kan utgöra ett hot mot naturtypen och dess bevarandetillstånd är till exempel:

- Reglering av Väner som motverkar de variationer i vattenstånd som krävs för att motverka igenväxning av hållmarkstorrängarna genom kolonisation av vedartade växter.
- Luftföroreningar har en direkt negativ effekt på vissa arter av lavar och mossor, och en indirekt effekt genom kontaminering av jord och vatten.
- Klimatförändringar som leder till förändrad konkurrenssituation där vissa arter gynnas på bekostnad av andra, bland annat genom ett ökat jordtäckte och igenväxning generellt.
- Användning av gödning och har en negativ påverkan på flera av arterna.
- Användning av bekämpningsmedel har en negativ påverkan på flera av arterna.

9010 Taiga

Beskrivning

Naturtypen förekommer i boreal och boreonemoral zon på både torr och blöt mark som kan vara alltifrån näringsfattig till näringsrik. Naturtypen finns normalt på produktiv skogsmark. I kontinental region finns enstaka områden Taiga. Trädskiktets krontäckningsgrad är normalt 30-100% och utgörs av gran, tall, björk, asp, rönn och sälg. Små inslag av andra inhemska trädslag kan förekomma. Naturtypen innefattar även brandfält och stormfällningar som då kan innebära en lägre krontäckning.

Kvalitetskriterier: Skogen ska vara, eller i en relativt nära framtid kunna bli naturskog eller likna naturskog med avseende på egenskaper och strukturer. Den kan ha påverkats av t ex plockhuggning, bete eller naturlig störning. Skogen ska vara i ett sent eller i ett relativt sent successionsstadium. Det ska finnas gamla träd, åldersvariation, luckighet, död ved och en kontinuitet i området för de aktuella trädslagen. Om naturliga störningsprocesser, eller skötselåtgärder för att imitera naturliga störningar, har påverkat området kan även områden i

yngre successionsstadier ingå om de utgör ett väsentligt värdehöjande komplement. Egenskaper och strukturer som är typiska för naturskog finns normalt även i yngre successionsstadier.

Skogsbestånden i Vänern och längs Vänerkusten domineras av magra hållmarks- och hedtallskogar som i strandnära lägen ofta har formats av väder och vind. Fältskiktet har gott om olika ris som ljung, kråkbär och lingon. Enstaka undantag från de magrare skogarna finns t ex på hyperitdominerade öar som Timmeröarna där vegetationen är mer frodig med gran och förekomst av lind. Förekomsten av lövskogar i olika delar av skärgården är därutöver begränsad. På de flesta större öar har skogsbruk bedrivits, men det är bara på ett fåtal (som t ex Bärön och Rammholmen) som det finns större kalhyggen. Några öar har varit utan påtaglig påverkan av skogsbruk under lång tid och där har skogsbestånden nu naturskogskaraktär med gamla träd, gott om död ved och förekomst av arter som tallticka och reliktböck. De företrädesvis torra skogarna av lav- och ristyp i skärgården har med all sannolikhet tidigare haft en återkommande och tydlig påverkan av naturliga bränder.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

Viktiga förutsättningar för att taigan inom Värmlandsskärgården ska nå gynnsamt bevarandetillstånd är skogarna i huvudsak lämnas till fri utveckling. Ett undantag är de områden där upprätthållande och återintroduktion av brand som naturliknande störning bedöms vara prioriterad.

Att återställa och upprätthålla skogsmarkernas naturliga hydrologi har även det ett stort värde för att naturtypen ska nå gynnsamt bevarandetillstånd.

Bevarandemål

Värmlandsskärgårdens taiga ska vara naturskogar eller naturskogsliknande äldre skogar med ringa eller ingen mänsklig påverkan. Skogarna ska domineras av gamla träd och ha gott om död ved. Bestånden ska också ha en variation i ålder och trädslag, men tall ska som helhet vara det dominerande trädslaget. Naturliga störningsprocesser som brand eller naturvårdsbränning ska påverka delar av området, och skogens hydrologi bör vara naturlig eller så lik den naturliga hydrologin som möjligt. Naturtypen ska ha en areal om minst 895 hektar och de för naturtypen typiska arter som finns i området ska inte minska i förekomst.

Bevarandetillstånd

För en betydande del av naturtypens areal i området är bevarandetillståndet inte gynnsamt. I och med tidigare påverkan av skogsbruk, om än av mer extensiv typ, över merparten av arealen, lider många delområden brist på gamla träd och död ved. Regleringen av Vänern innebär bland annat uteblivna översvämningar med igenväxning av stränder som följd och att den naturliga tillkomsten av död ved utmed stränderna förhindras på grund av uteblivna högvattenperioder.

Hotbild

Faktorer som utgör eller kan utgöra ett hot mot naturtypen och dess bevarandetillstånd är till exempel:

- Exploatering.
- Avverkning, röjning, gallring utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller tas bort. Undantag kan finnas där åtgärden syftar till att utveckla något annat naturvärde.

- Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markberedning, dikning, plantering och användandet av främmande trädslag.
- Markskador. Förutom den mekaniska skadan kan hydrologin påverkas och naturmiljön förändras. Detta gäller större markskador.
- Fragmentering. I den mindre skalan kan exempelvis skogsbilvägar leda till fragmentering av vissa organismers populationer, medan andra organismer påverkas negativt när skogsbestånden blir alltför isolerade i landskapet. På landskapsnivå utgör fragmentering ett betydande hot genom att partier med äldre skog förekommer allt mer isolerat, och genom att sammanhängande områden med kontinuitetsskogar splittras upp genom avverkningar.
- Nedfall av kemiska ämnen. Vissa ämnen har förmågan att direkt skada organismer, men kan också påverka hela naturmiljön. Så har till exempel vissa kväveföreningar den effekten att de är skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.
- Brist på dynamik. Arterna förekommer ofta bara i några få stadier i skogens utveckling. Om de dynamiska krafterna inte får verka kan det i landskapet uppstå brist på något av dessa stadier, med följd att de ingående arternas habitat försvinner. Detta gäller särskilt brand som verkar över stora ytor, men andra viktiga dynamiska krafter är översvämning, vind och angrepp av insekter och svamp.
- Systempåverkande arter, till exempel klövvilt påverkar förekomst av asp, rönn, sälj negativt. Andra hot är invasiva främmande arter.
- Reglering av Väneren som förhindrar stora variationer i vattennivå (både hög- och lågvatten).

9080 Lövsumpskog

Beskrivning

Naturtypen förekommer på näringsrik mark som är fuktig eller blöt. Det ska finnas en påverkan från högt grundvatten och översvämning ska normalt ske årligen. Naturtypen finns på mineraljord, tunna torvtäcken och i vissa fall även på torvmark av lövkärrstorv eller vasstorv. Trädskiktets krontäckningsgrad är normalt 50-100%, och triviallöv utgör minst 50% av grundytan. I södra och mellersta delarna av landet utgörs trädskiktet ofta av klibbal och ibland ask. Längre norrut finns mest gråal och glasbjörk och allra längst i norr även asp. Videarter kan förekomma i både träd- och buskskikt. Gran är ett vanligt inslag i naturtypen.

I Värmlandsskärgården är naturtypen i första hand björksumpskog eller klibbalkärr i igenväxande vikar eller svackor på öarna. Sumpskogarna består av en fuktig till blöt skog med ett fältskikt som karakteriseras av typiska sumpväxter beroende på det mer eller mindre permanent höga vattenståndet. Till följd av den fuktiga marken står klibbalarna i äldre bestånd ofta på socklar. Som en följd av tidigare brukning är förekomsten av äldre sumpskog mycket liten.

I täta sumpskogar med djup skugga blir fältskiktet glest. Förutom de dominerande träden kan det finnas ett starkt inslag av gran, viden och brakved. Björksumpskogarna har mestadels ett fältskikt där arter som blåsstarr, kalla, grenrör, madrör, flaskstarr och kråklöver dominerar. I klibbalkärren finns ofta arter kärrsilja, kråklöver, kabbeleka, och kärrviol. Tuvbildningen av gräs och starr kan ibland vara stark, och vegetationen därför varierande med ris på tuvorna och avsaknad av vegetation i de blötaste delarna. Mossor som hittats i skärgårdens alkärr är *Calliergon cordifolium*, *Climacium dendroides*, *Sphagnum fimbriatum* och *Sphagnum squarrosum*.

Naturtypen har ingen stor utbredning i skärgården. De drygt 10 hektar som finns är fördelade på sju olika sumpskogar.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

Viktiga förutsättningar för att lövsumpskogarna i Värmlandsskärgården ska nå gynnsamt bevarandetilstånd är att de lämnas till fri utveckling med intern dynamik. Att återställa och upprätthålla Vänerens naturliga hydrologi har även det ett stort värde för att naturtypen ska nå gynnsamt bevarandetilstånd.

Bevarandemål

Värmlandsskärgårdens lövsumpskogar ska vara naturskogar eller naturskogsliknande äldre lövskogar med ringa eller ingen mänsklig påverkan. Skogarna ska domineras av och ha en kontinuitet av gamla lövträd och gott om död ved. Skogarna bör mer eller mindre permanent ha ett högt vattenstånd och områdets hydrologi bör vara naturlig eller ha naturliknande effekt. Naturtypen ska ha en areal om minst 10,6 hektar och de för naturtypen typiska arter som finns i området ska inte minska i förekomst.

Bevarandetilstånd

Tillståndet för naturtypen är inte gynnsamt. I och med tidigare påverkan av både skogs- och jordbruk, om än av mer extensiv typ, uppvisar flertalet av lövsumpskogarna en brist på gamla träd och död ved. Nuvarande reglering av Väneren innebär brist på högvatten och översvämningar med kolonisation av gran som följd, och att de strandnära lövsumpskogarna tidvis är torrlagda.

Hotbild

Faktorer som utgör eller kan utgöra ett hot mot naturtypen och dess bevarandetilstånd är till exempel:

- Exploatering
- Avverkning, röjning, gallring utgör hot genom att lämpliga strukturer förstörs eller tas bort. Undantag kan finnas där åtgärden syftar till att utveckla något annat naturvärde.
- Produktionshöjande åtgärder i skogsbruket, exempelvis gödsling, markberedning, dikning, plantering och användandet av främmande trädslag.
- Markskador. Förutom den mekaniska skadan kan hydrologin påverkas och naturmiljön förändras. Detta gäller större markskador.
- Nedfall av kemiska ämnen. Vissa ämnen har förmågan att direkt skada organismer, men kan också påverka hela naturmiljön. Så har till exempel vissa kväveföreningar den effekten att de är skadliga för svampar och lavar, samtidigt som de kan vara

gödande och ge förändringar i vegetationen. Andra skadliga ämnen är svavel- och metallföreningar.

- Brist på intern dynamik.
- Reglering av Vätern med lägre normalvattenstånd och färre högvatten som följd

91D0 Skogbevuxen myr (Obetydlig förekomst i området. Kategori D)

Förekomst/Beskrivning

Naturtypen *Skogbevuxen myr* har en sammanlagd areal av knappt 2 hektar fördelat på fyra små delområden. Enligt vegetationskartan för Värmland är de små våtmarkerna tolkade som barrskogsmyr eller fastmattekärr.

91E0 Svämlövskog (Obetydlig förekomst i området. Kategori D)

Beskrivning

Naturtypen *Svämlövskog* finns bara som ett litet område på en dryg hektar på södra delen av Västra Tormesön. Den utpekade svämlövskogen är enligt vegetationskartan för Värmland en lövskogsmyr. Eftersom skogen ligger en bit in från stranden bör frågan ställas om detta verkligen ska betraktas som en svämlövskog som t ex ska ha pålagring av finsediment i samband med regelbundna översvämningar.

Arter i Art- och habitatdirektivet

1042 Citronfläckad kärrtrollslända

Förekomst

Citronfläckad kärrtrollslända lever i vegetationsrika dammar, myrgölar, mindre sjöar och i deltaområden, samt i tät bevuxna vikar av större sjöar. Förekomst av öppna vattenytor är nödvändigt under ägglagningen. Frånvaro av fisk är gynnsamt. Larven förekommer i strandnära vatten där den lever som rovdjur på vatteninsekter och kräftdjur.

I Natura2000-området Värmlandsskärgården finns arten rapporterad från Hammarö sydspets, Långerrudden på Arnöns sydspets och Arnäs udde i Segerstad skärgård.

Bevarandemål

I Natura2000-området Värmlandsskärgården ska finnas grunda vikar med tät vegetation och vegetationsrika små laguner/dammar som utgör en lämplig miljö för trollsländans olika delar av livscykeln. Det är viktigt att stränderna runt vikar, laguner och dammar är öppna och inte hindrar solexponering.

Bevarandetillstånd

Citronfläckad kärrtrollslända har en tämligen vidsträckt utbredning som omfattar norra Europa, Ryssland och västra Asien. En mycket stor del av det europeiska beståndet finns i de södra delarna av Sverige, sydöstra Norge och södra Finland. Arten har försvunnit från Jylland och tydligt minskande på Själland. Utvecklingen i de kontinentala delarna av Europa är genomgående negativ. Sverige har således ett stort ansvar för denna art.

Kunskapen om artens förekomst har ett stort mörkertal och den finns troligen på ett stort antal lokaler utöver de som redan rapporterats för Värmlandsskärgården.

Sedan Sveriges rapport till EU 2007 har arten påträffats på fler lokaler.

Då kunskapen om artens numerär och utbredning är dåligt känd bedöms bevarandetillståndet inte som gynnsamt, trots att arten hittats på många nya lokaler de senaste åren.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

För att den citronfläckade trollsländan ska nå ett gynnsamt bevarandetillstånd är det viktigt att de småvatten där den finns dels bibehåller sina öppna vattenspeglar, och dels att stränderna runt dem inte växer igen, med mörkare och kallare miljöer som resultat. Solinstrålning och solvärme är viktiga faktorer för sländans livsmiljöer.

Det är likaså av stor vikt att de småvatten där sländan och dess larver finns inte förstörs genom exploatering

Hotbild

- Beskuggning av småvatten genom tillväxt av skog är en sannolik hotfaktor mot enskilda populationer. Arten är starkt gynnad av solexponering.
- Reglering av Vänerne med minskad variation i vattenstånd innebär ökad igenväxning av stränder med ökad skuggning av strandnära småvatten som följd.
- Eutrofiering där vegetationen blir så tät att inga vattenspeglar återstår är negativ för arten men detta är ingen stor påverkansfaktor i Sverige.
- Igenläggning av småvatten och exploatering av mark är ett hot i urbana
- Bete av framför allt grågås i sådan omfattning att vassområden i grunda vikar helt eller nästan helt försvinner
- Vasslätter i eller rensning av vegetationsrika vikar där sländan förekommer
- Invasiva arter

1081 Bred gulbrämad dykare

Förekomst

Bred gulbrämad dykare förekommer i oligotrofa eller mesotrofa sjöar och i djupare dammar. Sjöarna ska ha tät strandvegetation samtidigt som det måste finnas stora vegetationsfria vattenpartier. Bred gulbrämad dykare påträffas vanligtvis i de yttre delarna av strandvegetationen. Längs stränderna finns ofta täta bestånd av högväxta starrarter och sjöfräken. I södra Sverige hittar man den vanligtvis i oligotrofa sjöar, längre norrut ökar andelen fynd i mera näringsrika sjöar.

I Natura 2000-området finns bara en förekomst rapporterad från södra delen av Hammarö sydspets.

1082 Bred paljettdykare

Förekomst

Bred paljettdykare lever i sjöar och djupare dammar, ofta i miljöer med tät strandvegetation. Den är främst påträffad i skyddade, solöppna lägen i mindre klarvattensjöar och måttligt dystrofa sjöar i skogsterräng. Särskilt under vintern är arten knuten till strandzonen där den uppehåller sig bland vegetation i form av starr, säv eller vitmossa. Förekomst av några helt öppna vattenpartier förefaller vara ett krav.

I Natura 2000-området Värmlandsskärgården har arten bara en rapporterad förekomst från Hammarö sydspets.

1106 Lax

Förekomst

Begreppet Vänerlax är ett samlingsnamn för vandrande bestånd av lax i Vänern med tillflöden. I verkligheten är det olika stammar som leker och växer upp i olika tillflöden (Gullspångsälven och Klarälven med biflöden), med Vänern som gemensamt uppväxt- och födosöksområde.

Laxynglen tillbringar 2–3 år, i vattendragen innan de smoltifieras, lämnar uppväxtmiljöerna och vandrar ut till Vänern där de växer till under en period på 2–4 år. Födan i Vänern utgörs framför allt av siklöja, nors och storspigg. Under uppväxtperioden lever laxarna mestadels pelagiskt och deras huvudsakliga förekomst i Vänern ligger därför utanför Natura2000-området Värmlandsskärgården.

Bevarandemål

För sin uppväxt från smolt till könsmogen fisk är laxen starkt beroende av att Vänern är ett väl fungerande ekosystem med god vattenkvalitet, god förekomst av lämplig föda för lax och att de miljögifter som förekommer ska ha så låga halter att de inte inverkar negativt på laxens uppväxt och reproduktionsförmåga. När laxarna söker sig mot Klarälvens mynning, och lekområdena längre uppströms, ska de i Värmlandsskärgården inte möta några hinder (som t ex omfattande nätfiske, andra fasta redskap, anläggningar o d). Målsättningen är att det i Vänern och Natura2000-området Värmlandsskärgården ska finnas en självreproducerande och långsiktigt hållbar förekomst av lax.

Bevarandetillstånd

I Klarälven kan uppemot 200 ton Vänerlax ha fångats varje år under de bästa åren på 1800-talet (Petersson et al. 1990), då med samtliga Vänerlevande stammar inräknade (Vänerlaxens fria gång 2015). I Klarälven fångades enligt statistik och anteckningar från första halvan av 1800-talet uppemot 30 000 lax och öring per år, vissa källor anger till och med uppemot 50 000 per år (1700-tal) (Vänerlaxens fria gång 2015). Fångsterna i älven och i sjön minskade markant under slutet av 1800-talet och nedgången fortsatte under första halvan av 1900-talet. Anledningarna till nedgången var sannolikt flera. Dels var fisketrycket under 1800-talet mycket högt både i sjön och i älven ("hänsynslöst" enligt dåtidens fiskbiologer), och dels fanns vid den här tidpunkten många industrier längs älven (sågverk, pappersmassafabriker och stålverk) som påverkade fiskbestånden negativt. Den tredje faktorn, som sannolikt påverkat fiskvandringen mest, är de dammbyggnader som från 1700-talet och framåt begränsade laxens vandrings- och lekmöjligheter i älven. Utbyggnaden av älven fortsatte successivt och avslutades med Höljes 1964.

Bottennoteringen i fisket kom på 1970-talet med endast 0,5 ton fångad lax och öring. Idag fångas det totalt runt 60-70 ton lax och öring per år i Vänern, ett fiske som dock uteslutande bygger på odlad fisk utsatt i kompensationsssyfte. Den vildfödda laxen är fredad och fångas sedan 1993 under sin lekvandring i fällan vid Forshaga kraftverk för utsättning uppströms Edsforsen. Utvecklingen för beståndet under de senaste 15-20 åren har varit svagt positiv. Från att ha legat på nivåer kring 200 fiskar per år är idag 5-årsmedelvärdet (2009-2013) för antalet fångad vildfödd lax och öring ca 800 st.

De historiska fångstsiffrorna från älven under 1800-talet ger en bild av uttaget, men hur stor lekfiskpopulationen egentligen var är svårare att veta. För att få en bild av hur populationen förändrats de senaste 150 åren kan det ändå vara motiverat att utifrån historiska uppgifter jämföra dessa med fångsterna i vid fällan i Forshaga idag. Eftersom det finns dokumenterade fångster på 30 000 laxar i Deje 1832 och 10 000 i Forshaga 1905 vet vi att det åtminstone fanns så många laxar och öringar i nedre Klarälven vid den här tidpunkten. Baserat på Forshagafällans effektivitet skulle det verkliga antalet fiskar som lekvandrar upp från Vänern varje år idag ligga på i medeltal ca 1 600 individer (baserat på medelvärdet 800 st per år). Utgår man från de historiska fångstuppgifterna, utan möjlighet att korrigera för nämnda osäkerhetsfaktorer, utgör dagens verkliga lekbestånd ca 5 % av det tidigare fångade antalet.

Mot bakgrund av de siffrorna är bedömningen att laxen i Natura2000-området Värmlandsskärgården inte har ett gynnsamt bevarandetilstånd.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

Ett gynnsamt bevarandetilstånd för lax i Natura2000-området Värmlandsskärgården är i hög grad beroende av artens möjligheter till reproduktion i Klarälven och Gullspångsälven. Flera av de förutsättningar som anges för att nå gynnsamt bevarandetilstånd är av den anledningen sådana som hör till laxarnas reproduktionsområden i vattendragen. Viktiga förutsättningar är:

- Fria vandringsvägar mellan Vänern och områden för reproduktion och uppväxt i Klarälven, Trysilelva, Femundselva och Gullspångsälven med biflöden
- Reproduktions- och uppväxtområden med god kvalitet och tillräcklig yta för att upprätthålla en långsiktigt självreproducerande population av Vänerlax
- Vattenkvaliteten i både vattendrag och Vänern ska vara gynnsam för alla stadier under artens livscykel
- Kalkning av vattendrag med lekområden för att behålla laxens krav på vattenkvalitet för reproduktion, och överlevnad i alla stadier av livscykeln
- Att Vänern som ekosystem har god ekologisk status
- Att adekvat hänsyn tas till artens krav i samband med t ex fysisk planering, tillståndsprövning, olika naturvårdsåtgärder, förvaltning av skyddade områden och artskydd
- Att de regler för fiske efter lax och det skydd för vild lax som finns i Vänern efterlevs och beaktas (kräver information samt en välfungerande fisketillsyn)

Hotbild

Faktorer som kan motverka att bevarandemålen för lax i Värmlandsskärgården nås är:

- Alla åtgärder som försvårar eller förhindrar möjligheten för laxen att vandra från Vänern till lekområden i Klarälven och Gullspångsälven med biflöden
- Alla åtgärder som försämrar smoltens överlevnad när de vandrar från vattendragen ut i Vänern
- Försurning, miljögifter och övergödning
- Sjukdomar
- Genetisk utarmning
- Invasiva arter
- Bristande efterlevnad av gällande laxfiskeregler
- Ökat fiske efter lax i Vänern, med ökad bifångst av vildlax som följd

1130 Asp

Förekomst

I Sverige finns det reproducerande bestånd av asp i vattendrag som rinner ut i Mälaren, Hjälmaran och Vänern, i Göta älv med tillflöden, i de nedre delarna av Motala ströms avrinningsområde samt mycket fåtaligt i Dalälven och Emån. I de sjöar där aspen lever uppträder den ofta pelagiskt, dvs i den fria vattenmassan. Den lever såväl i ytskiktet som på relativt stora djup. Som ung lever aspen huvudsakligen på djurplankton, insektslarver och kräftdjur och som vuxen på fiskföda, mört, löja, nors etc.

Aspen vandrar upp i mindre vattendrag för att leka under april-maj. Vattendrag i närheten av Värmlandsskärgården, där arten vandrar upp för att leka, är t ex Alsterån, Glumman, Sorkan och Ölman. Leken startar när vattentemperaturen överstiger 6 °C, och den sker på strömmande och forsande platser med stenig botten som ofta har riklig påväxt av olika arter mossa. Efter kläckning driver ynglen nedströms till närmsta sjö. I större vattendrag kan ynglen även förekomma i skyddade avsnörningar och i strandzonen längs lugna vattendragssträckor

Asp är förtecknad på bilaga 2 till EU:s art och habitatdirektiv samt globalt klassad som Livskraftig LC (IUCN 2008). Antalet reproduktiva individer i Sverige skattas till 14000 (3000-25000). Baserat på en uppskattad lekpopulation om 50-200 individer per lekplats. Antalet lokalområden i landet skattas till 75 (60-125). Det finns inga sentida tecken på betydande populationsförändring.

Då Värmlandsskärgården i huvudsak består av grundare vattenområden är det oklart i vilken omfattning området utnyttjas för födosök av asp. Någon närmare kunskap om artens numerär i Vänern är inte känd.

Bevarandemål

För sin uppväxt till könsmogen fisk är asp starkt beroende av att Vänern är ett väl fungerande ekosystem med god vattenkvalitet, god förekomst av lämplig föda och att de miljögifter som förekommer ska ha så låga halter att de inte inverkar negativt på aspens uppväxt och reproduktionsförmåga. När asparna söker sig mot vattendrag med lekplatser ska de i Värmlandsskärgården inte möta några hinder (som t ex omfattande fiske, fasta redskap, olika typer av anläggningar o d) som försvårar vandringen. Målsättningen är att det i Vänern och Natura2000-området Värmlandsskärgården ska finnas en självreproducerande och långsiktigt hållbar förekomst av asp.

Bevarandetillstånd

I dagsläget finns bestånd av asp i Mälaren, Hjälmaran och Vänern med tillflöden, samt i Göta älv med biflöden. En påbörjad undersökning av fisket på asp pekar på att bestånden i Mälaren, Hjälmaran och Vänern kraftigt försvagats under de senaste 50 åren. I det kortare tidsperspektivet, sedan början av 1990-talet, förefaller bestånden dock ha stabiliserats. Populationen beräknas i dagsläget uppgå till färre än 10 000 könsmogna individer.

I Sverige är asp rödlistad i kategorin NT (nära hotad) och bevarandetillståndet för arten i Natura-området Värmlandsskärgården bedöms inte som gynnsamt.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

Det är idag förbjudet att fiska efter asp i alla till Vänern rinnande vattendrag fr.o.m. 1 april t.o.m. 31 maj (FIFS 2004:37). För att förstärka beståndet ytterligare bör åtgärdsplaner upprättas för de vattendrag som har särskild betydelse för reproduktionen av asp. I

åtgärdsplaner är det viktigt att beakta olika verktyg som t ex områdesskydd (enligt Miljöbalken), biotopförbättringar (t.ex. fiskvägar) och återintroduktion. Det är dessutom viktigt att skyddet och säkerställandet av asp tas upp och lyfts fram i samband med omprövning av gällande vattendomar och andra bestämmelser som rör reglering av vattendrag. Aspen bör även beaktas i andra domstolsprövningar av vattenverksamheter vilka kan få konsekvenser för artens långsiktiga överlevnad.

Ett gynnsamt bevarandetillstånd för asp i Natura2000-området Värmlandsskärgården är i hög grad beroende av artens möjligheter till reproduktion i de (mindre?) vattendrag som mynnar i Vänern. Flera av förutsättningarna för att nå gynnsamt bevarandetillstånd är av den anledningen knutna till aspens reproduktionsområden i vattendragen. Viktiga förutsättningar är:

- Fria vandringsvägar från Vänern till reproduktionsområden i de vattendrag där arten leker
- Reproduktionsområden (lekbottnar) som har tillräckligt stor yta för att upprätthålla en långsiktigt självreproducerande population av asp i Vänern
- Att Vänern som ekosystem har god ekologisk status
- Att adekvat hänsyn tas till artens krav i samband med t ex fysisk planering, tillståndsprövning, olika naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden och artskydd
- Att bifångst av asp vid fiske i Vänern följs noga

Hotbild

Flera bestånd av asp har troligen utrotats genom att dammar anlagts. Anläggs en damm nära vattendragets mynning (som t ex i Alsterån öster om Karlstad) hindrar det aspen från att nå leklokaler uppströms (strömsträckor) vilket kan göra att beståndet dör ut om inga lämpliga leklokaler finns nedströms det nya dämnet.

Det finns inte närmare beskrivet hur de inhemska bestånden påverkats av eutrofiering och utsläpp. Däremot bör man beakta att en förhöjd eutrofiering kan resultera i en ökad sedimentation och påväxt på lekbottnar i vattendragen, vilket i sin tur leder till försämrad reproduktion. Det också hävdats att det allt effektivare nätfisket sedan 1950- och 1960-talet har bidragit till den minskning som skett. Idag fångas aspen huvudsakligen som bifångst på nät och bottengarn. De flesta yrkesfiskare i Vänern fångar inga eller endast några få exemplar (=10 individer) per år. Däremot finns det några yrkesfiskare i Vänern som fångar stora mängder asp inom vissa områden.

Fiske på leklokalerna dödar eller stressar aspen under den känsliga leken, vilket lett till ovan nämnda förbud. Andelen asp som fångas i sjöarna är okänt men kan troligen påverka bestånden negativt. Fiske i och nära vattendragens mynningsområden bör undvikas i anslutning till leken.

Arten är känslig för isolering av delpopulationer, vandringshinder samt avsaknad av lämpliga lek- och uppväxtområden.

Andra hot mot asp är:

- Lokala populationer hotas på sikt av försämrade syreförhållanden i bottenarna.
- Försämrad vattenkvalitet till följd av utsläpp av försurande, syretärande och gödande ämnen.
- Utsläpp och oförsiktig hantering av bekämpningsmedel
- Invasiva arter

1149 Nissöga

Förekomst

Nissöga uppges ofta ha en vid utbredning från nordvästra Europa bort till Japan. Pågående systematiska studier visar dock att det finns flera arter som till det yttre är närmast identiska med nissögat. Tills vidare kan nissöga därför anses vara begränsad i sin utbredning till norra och nordvästra Europa (Kullander, 1998).

I Sverige har arten en karaktäristisk utbredning längs södra ostkusten och i Mälardalens, Vänerns och Vätterns vattensystem. Rapporterade lokaler i västra Vänerbäckenet bygger i hög grad på obekräftade uppgifter. Arten kan dock förväntas finnas i alla lämpliga biotoper under Ancylussjöns strandlinje (Kullander, 1998).

Kunskapen om nissögats biologi är mycket begränsad. Leken sker under försommaren (maj–juni) i anslutning till tät undervattensväxtlighet i vattendrag. Från Tyskland finns beskrivet hur lekfisken söker upp områden med tjocka mattor av t.ex. slingor, *Myriophyllum* spp. eller länkar, *Callitriche* spp. I många fall innebär det att de söker sig till lite mer exponerade strandpartier eller strömmande vattendragssträckor.

Spridningsförmågan hos nissöga är dåligt känd. Eftersom utbredningsbilden i södra Sverige i stort sett förklaras av Ancylussjöns utbredning för ca 8000 år sedan kan man misstänka att långspridning inte är särskilt vanlig. Avståndet för normal spridning torde ligga i storleksordning någon kilometer.

I Sverige finns arten huvudsakligen på sandbottnar, eller andra bottnar med finare sediment, i sjöar med klart vatten.

Arten har sannolikt minskat i de södra delarna av landet, men den eventuella minskningen är dåligt dokumenterad. Vid en landsomfattande inventering 1988 återfanns arten på bara hälften av alla gamla lokaler. Vilken förekomst och utveckling arten har i Värmland och Värmlandsskärgården är inte känt. Den enda någorlunda säkra rapporten av nissöga från Värmland är från södra delen av Kroppkärssjön i Karlstad. Från Natura 2000-området Värmlandsskärgården finns inga belagda fynd av nissöga.

Bevarandemål

För sin uppväxt till könsmogen fisk är nissöga starkt beroende av att Väneren är ett väl fungerande ekosystem med god vattenkvalitet, god förekomst av lämplig föda och att de miljögifter som förekommer ska ha så låga halter att de inte inverkar negativt på nissögats uppväxt och reproduktionsförmåga. När fiskarna söker sig mot vattendrag med lekområden ska de i Värmlandsskärgården inte möta några hinder (som t ex omfattande fiske, fasta redskap och olika typer av anläggningar) som försvårar vandringen. Målsättningen är att det i Väneren och Natura 2000-området Värmlandsskärgården ska finnas en självreproducerande och långsiktigt hållbar förekomst av nissöga.

Bevarandetillstånd

I dagsläget finns kända bestånd av nissöga i Mälaren, Hjälmaren och Vänerns vattensystem. En landsomfattande undersökning från 1988 pekar i det närmaste på en halvering av artens förekomst i landet det senaste århundradet. Någon kunskap om artens förekomst och numerär i Värmland och Väneren finns inte. Mot bakgrund av den nationella inventeringen från 1988 kan artens bevarandetillstånd inte bedömas som gynnsamt.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

Ett gynnsamt bevarandetilstånd för nissöga i Natura2000-området Värmlandsskärgården är i hög grad beroende av artens möjligheter till reproduktion i de (mindre?) vattendrag som mynnar i Väneren. Flera av förutsättningarna för att nå gynnsamt bevarandetilstånd är av den anledningen knutna till nissögats reproduktionsområden i vattendragen. Viktiga förutsättningar är:

- Fria vandringsvägar från Väneren till reproduktionsområden i de vattendrag där arten leker.
- Reproduktionsområden (lekbottnar) som har tillräckligt stor yta för att upprätthålla en långsiktigt självreproducerande population av asp i Väneren.
- Att Väneren som ekosystem har god ekologisk status.
- Att lämpliga bottenar med finare sediment fortsatt är öppna har stor betydelse.
- Att adekvat hänsyn tas till artens krav i samband med t ex fysisk planering, tillståndsprövning, olika naturvårdshänsyn, förvaltning av skyddade områden och artskydd.

Hotbild

- Förekomst av vandringshinder i vattendragen hindrar spridning uppströms och kan leda till fragmentering av bestånden.
- Rensning av vattendrag där arten reproducerar sig leder till att stora mängder lämpliga bottenar grävs bort samt ökad sedimenttransport och minskad habitatvariation.
- Avverkning och bortstädning av skuggande träd och buskar längs mindre vattendrag leder till kraftiga temperatursvängningar med höga maximitemperaturer.
- Intensivt jordbruk leder till ökad eutrofiering vilket kan leda till igenväxning av bottenar och förändrade bottenförhållanden.
- Lokala populationer hotas på sikt av försämrade syreförhållanden i bottenarna.
- Import av nissöga som akvariefisk kan påverka lokala bestånd negativt om de kommer ut i naturmiljön. I Europa finns ett stort antal svårskilda och mycket närbesläktade arter av släktet *Cobitis*. Flera av dessa arter torde utan problem kunna överleva och etablera sig i Sverige, något som på sikt kan leda till inkorsning av främmande gener.
- Många av de lokaler som hyser nissöga ligger i nära anslutning till tätbefolkade områden och kan därför vara utsatta för exploateringshot.
- Försämrade vattenkvalitet till följd av utsläpp av försurande, syretärande och gödande ämnen.
- Utsläpp och oförsiktig hantering av bekämpningsmedel.
- Effekterna av ökade vattenfärg (brunifiering) är oklara, men kan förmodas ha viss negativ effekt.

Arter i Fågeldirektivet

A002 Storlom

Förekomst

Storlommen återfinns de boreala och arktiska delarna av Europa och Asien. I Europa häckar storlommen, förutom i Sverige, i Norge, Finland, Ryssland samt med drygt 150 par i Skottland och ett fåtal par i de baltiska staterna och Vitryssland. Det svenska beståndets

storlek uppskattas till 5 500 - 7 000 par, och med bestånd av samma storleksordning i Norge och Finland finns över 95 % av de Europas storlomsbestånd utanför Ryssland i de nordiska länderna. Sverige har definitivt ett internationellt ansvar för artens fortlevnad. Storlommen häckar vid näringsfattiga klarvattenssjöar i nästan hela landet utom i fjällens lavregion.

För födosöket är klart vatten med stort siktdjup av väl så stor betydelse som fisktätheten, och i en del försurningsskadade sjöar torde storlommen ha kompenserat sig för ett minskat bytesunderlag genom ett klarare vatten och därmed bättre möjligheter att finna bytesfisken. Boet placeras nästan uteslutande på småöar och skär, ofta nära vattenbrynet så att fåglarna utan större svårighet kan ta sig upp ur vattnet.

Vid inventering av Vänerns fågelskär från 1994 – 2014 har antalet revirhävdande storlommar som observerats varierat från ett största antal på 70 till ett lägsta på 37. Utöver de inventerade fågelskären finns säkert ytterligare revir av storlom, och Vänerinventeringen upptäcker inte heller alla storlommar som finns vid skären. En grov gissning av totala antalet revir av storlom i Väneren är att det kanske kan röra sig om ett drygt 100-tal.

I samband med Vänerinventeringen 2014 observerades ett 15-tal revirhävdande storlommar i Värmlandsskärgården.

Bevarandemål

I området ska finnas skärgårdsområden (eller öar) med minimal störning från människor under häckningen. Målet är att minst 10 par storlom ska häcka inom området.

Bevarandetillstånd

En utvärdering av inventeringsdata från Väneren och Mälaren från 2005-2013 visar på en statistiskt säkerställd minskning av antalet storlommar med 6,7 % per år. Att resultaten från Vänerinventeringen åren 2011, 2012 och 2014 är tre av de fyra klart lägsta siffrorna för storlom indikerar också att arten har svårigheter i området.

Arten påverkas negativt av vattenståndshöjning och blåsig (vågor spolar över boplatserna) väder under ruvningsperioden. Häckningsframgången varierar därför mellan åren.

Med tanke på den negativa trenden för arten bedöms bevarandetillståndet inte som gynnsamt.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

Tillgång till områden med minimal mänsklig störning är viktigt. Arten är särskilt störningskänslig under ruvningsperioden från slutet av april- början av juli. Restriktioner för att minska störningarna från friluftslivet, såsom hastighetsbegränsningar för båtar samt tillträdesförbud (1 april - 31 juli) och genomfartsförbud i vatten 100-200 m kring häckningsöarna, kan därför ge en positiv effekt. Ett alternativ är s.k. vädjandeskyltar som sätts upp på lämpliga platser i området.

Storlommen behöver tillgång till lämpliga bytesdjur, det vill säga fiskar och i viss mån vatteninsekter. Den behöver också en lämplig plats att bygga sitt bo på, vilket nästan uteslutande görs på öar, och då särskilt mindre holmar och skär.

Hotbild

Största hotet torde utgöras av mänsklig störning på häckningslokalerna under främst maj och juni genom ilandstigning på häckningsskär, badande, båtsport och sportfiske. Sådan störning ökar risken för äggpredation och att svallvågor från båtar kan spola bort äggen.

Andra problem utgörs av vattenståndsvariationer till följd av regleringar, som kan omintetgöra eller försena häckningen. En senare häckning ökar risken för störning av människor eftersom det då finns ägg eller små ungar mitt i semesterperioden.

Inverkan av miljögifter kan inte uteslutas eftersom storlom lever nästan uteslutande på fisk.

Sannolikt, men inte klarlagt, finns en ökad dödlighet bland vuxna fåglar i samband med användningen av nylonnät för fiske. Yrkesfiskare från Kristinehamn har lämnat enstaka rapporter till Länsstyrelsen i Värmland om döda storlommar i fiskenät

Ett föga uppmärksammat problem är risken för blyförgiftning genom blysänken och blyhagel. I Nordamerika har man under senare år uppmärksammat att blyförgiftning är en vanlig dödsorsak bland svartnäbbade islommar. Lommarna plockar normalt upp små stenar från botten, att användas i muskelmagen för att underlätta finfördelningen av födan, och det har visat sig att blyhagel, liksom blysänken som tappats av sportfiskare också slinker med.

A021 Rördrom

Förekomst

Efter riksinventeringen år 2000 har arten haft en positiv populationstillväxt och 2009 rapporterades, utan målinriktade eftersök, drygt 700 revirhållande hanar i landet. Det ser bra ut för denna art i Sverige som nu är vanligare i våra vassrika sjöar än någon gång tidigare under de sista hundra åren. Trots ökningen i antal är rördrom rödlistad i kategorin NT (nära hotad).

Huvuddelen av rördrommarna återfanns år 2000, liksom under de tidigare två inventeringarna, i det mellansvenska slättsjöområdet kring Vänern, i Östergötland, Närke och Mälardalens län. Värmland är ett av de mest rördromstäta landskapen och 78 tutande hanar rapporterades vid riksinventeringen 2000.

I Natura 2000-området Värmlandsskärgården brukar det finnas 2 revir av rördrom; ett i vassarna söder om Arnön, och ett i vassområdet mellan Bärön och Åsundaön i Segerstads skärgård.

A045 Vitkindad gås

Förekomst

Den vitkindade gåsen häckar på små, flacka öar där den är skyddad från marklevande rovdjur. Arten fordrar gräsbevuxna ytor för sitt födosök, och nyttjar gärna strandängar med kortvuxen eller kortbetad gräsvegetation. Den kräver rast- och övervintringslokaler med gott om lämplig föda (främst gräs) samt möjlighet att övernatta ute på vatten.

Arten har häckat på fågelskär i Vänern sedan åtminstone 1993. Vid inventeringen 2015 räknades totalt 57 vuxna fåglar på fågelskär runt sjön. I Natura 2000-området Värmlandsskärgården observerades 4 vitkindade gäss vid 2015 års inventering.

A069 Småskrake

Förekomst

Småskrakens häckningsutbredning är cirkumpolär och sträcker sig genom Nordamerika, södra Grönland, norra Europa och Skandinavien, och österut genom hela norra och mellersta Asien. Hela världspopulationen är flyttfåglar och merparten övervintrar utefter kuster t.ex. vid

Vadehavet och utefter Europas Atlantkust, östra delarna av Medelhavet, kusterna av Svarta havet samt i Kaspiska havet.

Den globala populationen är uppskattad till cirka 510 000–610 000 individer. Den globala utvecklingstrenden uppskattas vara stabil och IUCN bedömer inte arten, på grund av sitt mycket stora utbredningsområde och stora globala population, som hotad utan kategoriserar den som livskraftig (LC). I Sverige bedöms arten häcka med i storleksordningen 10 000-20 000 par. Sett till de senaste 30 åren tycks arten ha ökat i Sverige betydligt, men ser man enbart till de senaste 10 åren tycks populationen ha legat på en ganska konstant nivå.

I Sverige häckar småskräken framförallt utmed kusterna men även i insjöar såsom Vänern. Den häckar ibland i sällskap med andra andarter men framförallt gärna i skydd av måsfågelkolonier. Själva boet läggs ofta i skydd av någon buske, krypen eller gran.

Småskräken är en karaktärsart för Vänerns ytterskärgårdar. Arten häckar sent på säsongen, äggläggningen sker förmodligen sällan före mitten av juni i Vänern. Vid fågelskärsinventeringen i år arten därför relativt lätt att räkna då den ligger parvis eller i små sällskap vid fågelskären. Resultaten visar relativt tydligt att arten har blivit vanligare i Vänern under inventeringsperioden 1993-2014.

I Natura 2000-området Värmlandsskärgården registrerades som medelvärde under åren 2010-2014 årligen ca 75 exemplar vid fågelskären. För Vänern som helhet har arten ökat i antal sedan mitten av 1990-talet. Inventeringsresultat antyder att arten ökat i antal även i Natura 2000-området under den perioden.

Bevarandemål

Småskräken ska bibehålla ett gynnsamt bevarandetillstånd i Natura 2000-området Värmlandsskärgården. Området ska även fortsättningsvis utgöra en lämplig livsmiljö för arten och det ska finnas god tillgång på bytesfisk. Vattenkvaliteten bör vara fortsatt god så att det inte försvårar småskräkens födosökande. Det ska vidare finnas gott om öar och skär där arten kan häcka utan störning från människor.

Bevarandetillstånd

Småskräken bedöms ha ett gynnsamt bevarandetillstånd i Natura 2000-området Värmlandsskärgården. Bedömningen baseras på att arten haft en positiv trend i Sverige, Vänern och det aktuella Natura 2000-området samt att arten tycks ha en stabil population i Natura 2000-området. Det finns för närvarande inga betydande hot mot artens fortlevnad i området.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

För att arten småskrake ska kunna bibehålla ett gynnsamt bevarandetillstånd i området bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Det bör även fortsättningsvis finnas god tillgång på ostörda häckningsplatser för arten. Eftersom småskräken häckar så sent på säsongen (juni-juli) finns en uppenbar risk till störning från badare och det båtburna friluftslivet.
- Förekomsten av bytesfisk ska vara god.
- Vattenkvaliteten i området bör vara fortsatt god så att den inte begränsar småskräkens möjligheter att söka föda.

- Förekomsten av predatorer som t.ex. mink bör vara låg.

Hotbild

För småskrake finns följande hot i Natura 2000-området Värmlandsskärgården:

Störning från människor vid häckningsplatserna: Ett viktigt hot är mänsklig störning på häckningsplatserna i juni-juni genom närvaro i båt eller ilandstigning på häckningsöar. Artens sena häckningsvanor gör att ruvning, kläckning och unguppfödningen sammanfaller med den intensiva semesterperioden i Sverige. Störning från människor under häckningsperioden ökar risken för äggpredation samt att ägg/ungar kan dö om väderleken är dålig.

Försämrad tillgång på bytesfisk: Försämrad tillgång på bytesfisk genom t.ex. utfiskning, förorening, exploatering och/eller förgiftning utgör sannolikt ett hot mot arten.

Försämrad vattenkvalitet: Arten är en utpräglad ytterskärgårdsfågel och den tycks även trovas bäst i sjöar med goda siktförhållanden. Övergödning, grumling eller brunifiering av vattnet kan sannolikt medföra svårigheter för arten att finna föda.

Predatorer vid boplatserna: Liksom andra andfåglar, vadare och måsfåglar har småskraken svårt att freda sig från predatoer vid boplatserna. Mink är en art som kan ställa till stor oreda i sjöfågelkolonier där småskraken häckar.

A072 Bivråk

Förekomst

Bivråken häckar med de högsta tätheterna i högproduktiva skogsområden. I södra Sverige är den optimala miljön ett småbrutet blandskogslandskap i närheten av en sjö eller något vattendrag. Förekomsten av äldre och luckiga skogsbestånd, gärna omväxlande med naturbetesmarker och med ett stort inslag av bryn, gynnar förekomsten av getingar vars larver bivråken föder upp sina ungar med. Förekomst av äldre skog rik på lövträd och med närhet till fuktig skog, kärr och andra våtmarker är fördelaktigt under försommaren då de gamla fåglarna till stor del livnär sig på småfågelungar (bl.a. trastar), men även av grodor och troligen till viss del även av på larver och puppor av humlor. I äldre tid torde kombinationen av fuktig skog, skogsbete och hagmarker ha utgjort mycket viktiga miljöer.

Bivråken är rödlistad i Sverige och uppfyller kriterierna för placering under Starkt hotad (EN). Försvinnanderisken har emellertid nedgraderats till Sårbar (VU) grundat på relativt god förekomst i övriga Europa, vilket ger möjlighet till återinvandring.

Det är tveksamt om bivråk häckar i Natura 2000-området Värmlandsskärgården, men arten observeras då och då under häckningstiden, och använder området vid födosök.

A075 Havsörn

Förekomst

Från att ha varit mycket fåtalig och nära utrotning har beståndet i Sverige ökat kontinuerligt under minst 20 års tid och uppgår för närvarande till minst 320 etablerade par. Arten har häckat vid Väneren sedan 2001 och 2015 finns drygt 30 par vid sjön. I Natura 2000-området Värmlandsskärgården finns i dagsläget 2-3 häckande par av havsörn, och ytterligare 3-4 par som häckar i närheten och födosöker inom området.

Under häckningssäsongen är fisk den dominerande födan, men örnarna tar även en del sjöfågel. Under övriga delar av året är dieten en blandning av fågel, fisk, däggdjur och

kadaver. Havsörnen bygger stora, omfångsrika och tunga bon och kräver därför kraftiga träd (i första hand tall) för boets placering. Botrådets medelålder längs ostkusten är minst 160 år och i Lappland 350 år. I Vänern är botrådets medelålder strax över 100 år.

Bevarandemål

Målet är att det i Värmlandsskärgården ska finnas större skärgårdsöar med gammal skog med stora grova träd och ringa störning från människor som ger goda förutsättningar för minst 3-5 par havsörn att genomföra lyckade häckningar. Särskilt viktigt är gamla tallar i lägen där besök från människor är få eller inga alls.

Bevarandetillstånd

Det svenska beståndet av havsörn har ökat kontinuerligt under minst 20 års tid och uppgår f.n. till minst 320 etablerade par. Havsörnen är rödlistad både globalt och i Sverige, och i båda fallen placerad i kategorin Nära hotad (NT). Arten är inne i en positiv och expansiv fas där den successivt sprider sig över landet och återkoloniserar tidigare förekomstområden. I Värmland har den ökat från 1 par 2001 till ca 25 par 2015, varav ca 15 par finns i Vänern. I Natura2000-området Värmlandsskärgården finns 2-3 par havsörn. Bevarandetillståndet är i nuläget gynnsamt för arten, men utvecklingen bör följas noga.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

Viktiga förutsättningar för en fortsatt positiv utveckling för arten är:

- Tillgång till större öar med gammal skog och få besökare. Arten är mycket störningskänslig under häckningsperioden.
- Tillgång till gamla och grova tallar eftersom havsörnens bon med åren kan bli väldigt tunga och omfångsrika. Ett problem i nuläget är att ett eller flera bon per år rasar ned på grund av att de byggts i yngre träd med klena grenar.
- Havsörnen är för sitt födosök beroende av grunda och fiskrika vattenområden. God tillgång på sjöfågel är också av stor vikt.
- Det är viktigt att övervaka och följa upp eventuell förekomst av miljögifter i havsörnens föda eftersom dessa kan påverka t.ex. reproduktionsframgång och överlevnad.

För Natura2000-områden anges nedanstående i Naturvårdsverkets vägledning:

- Under häckningsperioden 1 januari–15 augusti bör ingen avverkning eller annan störande verksamhet ske nära boplatsen. Lokala förhållanden avgör hur långt säkerhetsavståndet bör vara.
- Skogsbilvägar, vandringsleder eller raststugor bör ej anläggas nära bon. Även här avgör lokala förhållanden avståndet.
- Vid slutavverkning bör en skyddszon runt boplatsen lämnas intakt. Skyddszonens storlek bör bedömas från fall till fall, och lokala förhållanden avgör hur stor skyddszon som behövs.
- För att trygga en succession av lämpliga botråd för kommande generationer av havsörnar behöver ett betydligt större antal s.k. evighetsträd sparas vid avverkningar redan idag.

Hotbild

Även om miljögiftssituationen är klart bättre än tidigare, t.ex. en minskad förekomst av klorerade kolväten, finns ”nya” miljögifter som åter kan förvärra situationen. Man vet t.ex. inte ännu hur och om bromerade flamskyddsmedel påverkar organismer i sötvattensmiljön.

Exploatering av häcknings- och födosöksområden genom skogsbruk, fritidsbebyggelse, fritidsanläggningar, vindkraftverk etc.

Ökad tillgänglighet och störningar vid bon genom t ex nya skogsbilvägar, andra vägar, fler fritidsbåtar, vattenskotrar, ökat friluftsliv, fiske m m.

Illegal förföljelse och plundring av bon.

Ett högst tänkbart framtida hot är bristen på lämpliga boträd. Mot bakgrund av de lägsta uppmätta åldrarna hos de idag fungerande boträden utgör den sjunkande omloppstiden vid slutavverkningar i Sverige ett hot.

A081 Brun kärrhök

Förekomst

Den bruna kärrhöken är starkt knuten till vassrika eutrofa slättsjöar, men finns även i andra typer av sjöar. En förutsättning för häckning är att det finns tillgång på tät gammalvass eller liknande vegetation att bygga boet i. Arten kräver tillgång på lämpliga bytesdjur vid häckningslokalen och i dess omgivning. Området för födosök kan utsträckas åtskilliga kilometer från boplatsen. Födan utgörs av sorkar, grodor, fågelungar etc., ibland även ägg, fisk och kadaver.

I Sverige har beståndet mer eller mindre kontinuerligt ökat under perioden 1969 (200 par) till slutet av 1990-talet (minst 1 500 par). Arten finns numera väl spridd i Götaland, Svealand och längs hela Norrlandskusten. I samband med 2010 års riksinventering bedömdes förekomsten i Värmland till ungefär 75 par. Ett par av brun kärrhök häckade i Natura2000-området Värmlandsskärgården under 2010. Det är därefter oklart om häckande par funnits i området. Helt klart är dock att de par som häckar i närliggande vassområden födosöker regelbundet inom området.

A094 Fiskgjuse

Förekomst

Det svenska beståndets storlek beräknas uppgå till ungefär 4 000 par. Vid riksinventeringen 2013 uppges att ca 130 par fanns i Värmland. Jämfört med riksinventeringen 2001 är detta en minskning med 25 %. I Natura2000-området Värmlandsskärgården finns uppskattningsvis 15 par fiskgjuse.

Fiskgjusen är helt beroende av tillgång till öppna grunda vatten inom sitt hemområde eftersom födan så gott som uteslutande består av fisk. Den fångar endast ytligt gående fisk, ned till maximalt en halv meters djup.

Fiskgjusen är beroende av lämpliga träd för sitt bobygge. Det vanligaste trädslaget är tall (≥ 90%) där det stora risboet byggs i toppen av plattkronade, kraftiga träd, så att utsikt fås över omgivningen.

Fiskgjusen är ofta störningskänslig vid boplatsen.

I ett europeiskt perspektiv har Sverige ett stort ansvar för denna art då cirka 35% häckar i landet.

Bevarandemål

Målet är att det i Värmlandsskärgården ska finnas skärgårdsöar och fastlandsuddar med gammal skog och ringa störning från människor som ger goda förutsättningar för minst 15 par fiskgjuse att genomföra lyckade häckningar. Särskilt viktigt är gamla tallar i lägen där besök från människor är få eller inga alls.

Bevarandetillstånd

Det svenska beståndet av fiskgjuse har minskat med ungefär 25 % mellan riksinventeringarna 2001 och 2013. Trenden är densamma för Värmland och Natura2000-området Värmlandsskärgården. I Natura-området har antalet par de senaste 15 åren minskat från cirka 20 till ca 15 stycken. Bevarandetillståndet för arten bedöms därför inte som gynnsamt.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

Viktiga förutsättningar för en fortsatt positiv utveckling för arten är:

- Tillgång till öar och fastlandsuddar med gammal skog och få besökare. Arten är mycket störningskänslig under häckningsperioden.
- Tillgång till gamla tallar vars grenar orkar bära de relativt stora bona. Ett problem i nuläget är att en del bon rasar ned p g a att de byggts i unga träd med kläna grenar.
- Fiskgjusen är för sitt födosök beroende av öppna, grunda och fiskrika vattenområden.
- Det är viktigt att övervaka och följa upp eventuell förekomst av miljögifter i fiskgjusarnas föda eftersom dessa kan påverka t ex reproduktionsframgång och överlevnad.
- Under häckningsperioden 1 april–15 augusti bör ingen avverkning eller annan störande verksamhet ske i närheten av boplatsen. Avståndet bedöms från fall till fall.
- Skogsbilvägar, vandringsleder eller raststugor bör inte anläggas i närheten av bon. Även här bedöms säkerhetsavståndet bäst från fall till fall.
- Vid slutavverkning bör en skyddszon runt boplatsen lämnas intakt. Storleken på skyddszonen avgörs från fall till fall.
- För att trygga en succession av lämpliga boträd för kommande generationer av fiskgjuse behöver ett betydligt större antal s.k. evighetsträd sparas vid avverkningar.

Hotbild

- Även om miljögiftssituationen är klart bättre än tidigare, t.ex. en minskad förekomst av kvicksilver och klorerade kolväten, finns ”nya” miljögifter som åter kan förvärra situationen. Vi vet t ex inte ännu hur och om bromerade flamskyddsmedel påverkar organismer i sötvattensmiljön.
- Exploatering av häckningsområden genom skogsbruk, fritidsbebyggelse, vindkraftverk etc.
- Ökad tillgänglighet och störningar vid bon genom t ex nya skogsbilvägar, andra vägar, fler fritidsbåtar, vattenskotrar, ökat friluftsliv, fiske m m.
- Illegal förföljelse och plundring av bon förekommer fortfarande, om än i mindre omfattning än tidigare.
- Ett högst tänkbart framtida hot är bristen på lämpliga boträd.
- Vindkraftverk i häcknings- och födosöksområden ökar risken för högre dödlighet

A130 Strandskata

Förekomst

Strandskatan är huvudsakligen en kustart med bara en mindre förekomst i inlandet och vid Vänern. Antalet revir av drillsnäppa som noterats i damband med inventeringen av fågelskär i

Vänern har de senaste 10 åren legat mellan 70-100. I Natura2000-området Värmlandsskärgården bedöms antalet revir till ungefär 30 stycken.

A168 Drillsnäppa

Förekomst

Drillsnäppa är den vanligaste vadaren i Vänern. Arten häckar på grus-, sten- och klippstränder på öar och fastland. Vid 1980-talets början uppskattades beståndet i Vänern vara 3 700 par (Arvidsson & Schafferer 1985). De senaste årtiondena har drillsnäppan minskat i Sverige och därför förts in på svenska rödlistan 2010. Totala beståndsutvecklingen i Vänern har inte närmare undersökts, men det lilla antal drillsnäppor som finns på sjöns fågelskär, och som fångas upp vid fågelövervakningen, har inte minskat. Den igenväxning av stränder och skär som pågår i Vänern kan dock förväntas leda till allt färre lämpliga stränder där drillsnäppa kan söka föda och reproducera sig. I södra delen av Sverige har en långsiktig minskning på ca 2 % om året fortgått i över 30 år, vilket är orsak till att drillsnäppan varit en rödlistad art. En utvärdering av resultatet för inventerade standardrutter i Värmland för perioden 1998-2013 visar inte någon signifikant trend för drillsnäppa.

I Natura2000-området Värmlandsskärgården har ett 20-tal revir rapporterats i samband med den årliga Vänerinventeringen, men utifrån den inventeringen är det oerhört svårt att bedöma hur många revir som verkligen finns i Natura-området.

Bevarandemål

Målet är att det i Värmlandsskärgården ska finnas öppna sten- och klippstränder som erbjuder drillsnäpporna lämpliga häckningsmiljöer. Artens numerär i området ska inte minska från nuvarande nivå.

Bevarandetillstånd

Trots siffror som visar en minskning med ungefär 2 % per år för drillsnäppa i södra delen av Sverige visar förekomsten av drillsnäppa i Värmland, Vänern och Natura 2000-området Värmlandsskärgården de senaste femton åren ingen tydlig trend. Bedömningen är därför att arten har ett gynnsamt bevarandetillstånd i Natura-området Värmlandsskärgården.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

Viktiga förutsättningar för en fortsatt positiv utveckling för arten är:

- Tillgång till öppna sten- och klippstränder med lite eller ingen vegetation
- Att igenväxningen av Vänerns stränder motverkas
- Att Vänern har en naturlig vattenregim

Hotbild

Hot mot gynnsamt bevarandetillstånd för drillsnäppa i Natura 2000-området Värmlandsskärgården är:

- Igenväxning av öppna sten- och klippstränder
- Att Vänerns vattenstånd regleras på ett sådant sätt att det påskyndar eller främjar igenväxning av öppna sten- och klippstränder

A179 Skrattmås

Förekomst

Skrattmås häckar i kolonier på öppna kobbar, uddar och skär i Vänern men uppvisar stora variationer från år till år. I Natura 2000-området Värmlandsskärgården häckar årligen cirka 2000-3000 individer fördelade på ett tiotal kolonier.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

För att arten skrattmås ska bibehålla ett gynnsamt bevarandetilstånd i området bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Den pågående igenväxningen med buskar, sly och träd på de öppna skär, kobbar och uddar som utgör häckningsplatser för skrattmåsen måste upphöra.
- Störning från människor på häckplatser för skrattmås får inte öka från dagens nivå.
- Predation av skrattmåsens ägg och ungar från mink och andra borövre hålls på en låg nivå.
- Vänern har en naturlig vattenregim

Bevarandemål

Skrattmåsen ska uppnå ett gynnsamt bevarandetilstånd i området vilket innebär att populationen ska stabiliseras på en långsiktigt hållbar nivå. Ett viktigt mål är också att bibehålla de öppna häckningsskären som skrattmåsen utnyttjar. Den pågående igenväxningen av de kobbar, skär och uddar, som utgör artens häckningsmiljö, behöver stoppas. En naturlig störningsdynamik i dessa miljöer genom vattenståndsfluktuationer behöver återställas.

Bevarandetilstånd

Skrattmåsen bedöms i nuläget ha ett gynnsamt bevarandetilstånd i Natura 2000-området Värmlandsskärgården. Bedömningen bygger på att arten i området har ett relativt stort antal fåglar och att arten på senare år ökat i Vänern som helhet. Tillståndet bör dock följas noga eftersom uppemot hälften av områdets skrattmåsar finns i en enda koloni.

Hotbild

För skrattmås finns följande hot i Natura 2000-området Värmlandsskärgården:

Igenväxning av häckningsplatser: Det pågår för närvarande en snabb igenväxning av Vänerns öppna öar och stränder. Det kan få allvarliga konsekvenser för fisktärnan som är beroende av dessa miljöer som häckningsplatser. Den viktigaste orsaken till igenväxningen är att Vänerns vattennivå inte tillåts variera i samma omfattning som den gjort tidigare. Den minskade amplituden innebär bl.a. att högvatten blivit ovanligare. Höga vattenstånd, särskilt under isvintrar, bedöms ha en stor betydelse för bortrensningen av förna och vegetation i låglänta miljöer runt Vänern. När dessa högvatten uteblir, vilket varit fallet under senare tid, blir effekten att låglänta öar och strandmiljöer snabbt växer igen med buskar och sly. Särskilt markant blir igenväxningen på marker med mjukare substrat som sand, jord eller grus. På längre sikt kommer dessa miljöer att omvandlas till skogsmark om inte Vänerns vattenstånd tillåts variera mer naturligt.

Störning från människor på häckningsplatserna: Vikten av att freda häckningsplatser för kolonihäckande fåglar har varit känd sedan länge. I Värmlandsskärgården finns fågelskyddsområden med tillträdesförbud 1 april- 31 juli som har till syfte att skydda kolonihäckande måsfåglar. De fredade områdena, tillsammans med ett måttligt besöksstryck i

stora delar av Natura 2000- området, innebär att nuvarande situation bedöms vara tillfredsställande för de häckande fåglarna. Dock finns behov att regelbundet se över och justera fågelskyddsområdenas placering. En ökad besöksfrekvens och nya besöksmönster kan innebära nya hot. En potentiell störningskälla som troligen ökar i området är kajakturismen. Kajakerna kan ta sig in på grundare vatten än andra båtar och innebär därmed en potentiell risk för de kolonihäckande fåglarna.

Predation av ungar och ägg från mink och andra borövare: Predation från mink utgör ett känt problem när det gäller måsfågelkolonier. Minken är en främmande art för den svenska faunan och fågelarternas möjlighet att försvara sig mot dess angrepp är begränsade. I större måsfågelkolonier finns dock uppgifter om att fåglarna kunnat försvara sig mot minkangrepp. Andra möjliga predatorer på skrattnåsens ägg och ungar är naturligt förekommande arter som havstrut, gråtrut, kråka, korp och rödräv (den sistnämnda gäller häckningsplatser vid större öar eller fastland).

A182 Fiskmås

Förekomst

Fiskmås häckar längs med kuster och insjöar ända upp i fjällvärlden. Den är vanlig i hela landet och det svenska beståndet har uppskattats till i storleksordningen 100 000 par.

Arten är den mest talrikt häckande sjöfågeln i Vänern med i storleksordningen 10 000 -15 000 revirhävdande individer per år (ca 6000-9000 par). Arten tycks dessutom ha blivit vanligare i området då den under 1990 talet sällan nådde över 10 000 individer vid den årliga fågelskärsinventeringen.

I Vänern uppträder fiskmåsen i huvudsak som häckfågel i fågelkolonier på öppna skär, kobbar eller uddar. Den uppträder ofta tillsammans med andra arter som tärnor och trutar. Den förekommer även som solitärhäckande men dessa utgör en mindre andel av den totala häckande populationen i Vänern.

I Natura 2000-området Värmlandsskärgården häckar årligen cirka 1500-2500 individer. Ofta häckar fiskmåsen i Natura 2000-området i lite mindre grupper tillsammans med andra arter.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

För att arten fiskmås ska bibehålla ett gynnsamt bevarandetilstånd i området bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Den pågående igenväxningen med buskar, sly och träd på de öppna skär, kobbar och uddar som utgör häckningsplatser för arten bör upphöra.
- Störning från människor på häckplatser får inte öka från dagens nivå.
- Predation av ägg och ungar från mink och andra borövare hålls på en låg nivå.
- Vänern har en naturlig vattenregim

Bevarandemål

Fiskmåsen ska bibehålla ett gynnsamt bevarandetilstånd i området vilket innebär att populationen ska bibehålla sin nuvarande numerär och utbredning. Ett viktigt mål är också att bibehålla de öppna häckningsskären som fiskmåsen utnyttjar. Den pågående igenväxningen av

de kobbar, skär och uddar, som utgör artens häckningsmiljö, behöver stoppas. En naturligare störningsdynamik i dessa miljöer genom vattenståndsfluktuationer behöver återställas. Antalet häckande par av fiskmåsar i området bör inte vara lägre än ungefär 900.

Bevarandetillstånd

Fiskmåsen har ett gynnsamt bevarandetillstånd i Natura 2000-området Värmlandsskärgården. Bedömningen baseras på att den totala populationsstorleken är stor och stabil.

Hotbild

För fiskmåsar finns följande hot i Natura 2000-området Värmlandsskärgården:

Igenväxning av häckningsplatser: Det pågår för närvarande en snabb igenväxning av Vänerns öppna öar och stränder. Det kan få konsekvenser för fiskmåsen som gärna nyttjar dessa miljöer som häckningsplatser. Den viktigaste orsaken till igenväxningen är att Vänerns vattennivå inte tillåts variera i samma omfattning som den gjort tidigare. Den minskade amplituden innebär bl.a. att högvatten blivit ovanligare. Höga vattenstånd, särskilt under isvintrar, bedöms ha en stor betydelse för bortrensningen av förna och vegetation i låglänta miljöer runt Väner. När dessa högvatten uteblir, vilket varit fallet under senare tid, blir effekten att låglänta öar och strandmiljöer snabbt växer igen med buskar och sly. Särskilt markant blir igenväxningen på marker med mjukare substrat som sand, jord eller grus.

Störning från människor på häckningsplatserna: Vikten av att freda häckningsplatser för kolonihäckande fåglar har varit känd sedan länge. I Värmlandsskärgården finns i dagsläget ett antal fågelskyddsområden med tillträdesförbud 1 april- 31 juli som har till syfte att skydda kolonihäckande måsfåglar. De fredade områdena, tillsammans med ett måttligt besöksstryck i stora delar av Natura 2000- området, innebär att nuvarande situation bedöms vara tillfredsställande för de häckande fåglarna men en ökad besöksfrekvens och/eller ändrade besöksmönster kan innebära nya hot.

Predation av ungar och ägg från mink och andra borövarer: Predation från mink utgör ett känt problem när det gäller måsfågelkolonier. Minken är en främmande art för den svenska faunan och fågelarternas möjlighet att försvara sig mot dess angrepp är begränsade. I större måsfågelkolonier finns dock uppgifter om att fåglarna kunnat försvara sig mot minkangrepp

A183 Silltrut

Förekomst

Silltrut häckar i kolonier på mer eller mindre öppna kobbar och skär i Väner. I västra delen av Natura 2000-området Värmlandsskärgården häckar arten årligen med 10-15 par. Silltruten har under en lång period haft en positiv utveckling i Väner, men den minskade förekomsten 2013 och 2014 kan antyda att den trenden är bruten och att en minskning är på gång.

Bevarandemål

I området ska finnas ett tillräckligt antal lämpliga häckningsmiljöer i form av öppna skär utan vedartad vegetation och utan störning för att arten ska bibehålla sin numerär i området. Silltrut ska behålla ett gynnsamt bevarandetillstånd i området vilket innebär att antalet revirhävdande individer inte ska understiga 20 st beräknat som medelvärde för en 5-årsperiod.

Bevarandetillstånd

Eftersom silltruten ökat svagt mellan 1994 – 2012, och visat en svag bara under 2013 och 2014, är bedömningen att arten i nuläget har ett gynnsamt bevarandetillstånd i Natura 2000-

området Värmlandsskärgården. Utvecklingen för arten de närmast kommande åren måste dock övervakas noga.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

Viktiga förutsättningar för en fortsatt positiv utveckling för arten är att:

- den pågående igenväxningen med buskar, sly och träd av de öppna skär, kobbar och uddar som utgör häckningsplatser måste upphöra.
- igenväxningen av Vänerns stränder motverkas
- störningen från människor inte ökar från dagens nivå
- predation på ägg och ungar av mink och andra predatorer ligger på en låg nivå
- Vänern har en naturlig vattenregim

Hotbild

Hot mot gynnsamt bevarandetilstånd för silltrut i Natura 2000-området Värmlandsskärgården är att:

- det sker en igenväxning av öppna sten- och klippstränder
- Vänerns vattenstånd regleras på ett sådant sätt att det påskyndar eller främjar igenväxning av öppna sten- och klippstränder
- störningen under häckningssäsongen från båtburna besökare i skärgården ökar
- predation på ägg och ungar ökar
- bygga större anläggningar som t ex vindkraftverk på eller nära häckningsområden

A184 Gråtrut

Förekomst

Gråtrut häckar i kolonier på mer eller mindre öppna kobbar och skär i Väneren. Arten är förhållandevis ortstrogen jämfört med flera andra måsfåglar som kan byta häckningsplatser från år till år. Gråtrut häckar ganska ofta på öar med en del träd och buskar, och tycks inte i samma omfattning som övriga måsar och trutar påverkas negativt av vedartad vegetation på häckningsplatserna.

Längs svenska ostkusten har gråtruten minskat under ett antal år. Det är inte känt vad minskningen beror på men föreslagna orsaker är mellanskarvens ökning och minskat yrkesfisket. För Vänerns del har möjligen också igenläggningen av soptippar spelat in. Gråtrut uppvisade en stabil population i Väneren under 1990-talet, men arten är sedan början av 2000-talet tydligt minskande. I Natura 2000-området Värmlandsskärgården häckar årligen cirka 1000-1500 individer.

Bevarandemål

I Natura 2000-området ska finnas ett tillräckligt antal lämpliga häckningsmiljöer i form av öar och skär utan störning från människor för att arten ska bibehålla sin numerär i området. Gråtrut ska nå ett gynnsamt bevarandetilstånd i området vilket innebär att antalet revirhävdande individer inte ska understiga 1000 stycken beräknat som medelvärde för en 5-årsperiod.

Bevarandetillstånd

För Vänerns om helhet visat gråtrut en tydlig negativ trend sedan början av 2000-talet. För Natura 2000-området Värmlandsskärgården går inte att avgöra någon tydlig trend, men utifrån värdena för sjön som helhet görs bedömningen att arten inte har ett gynnsamt bevarandetillstånd i området.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

Viktiga förutsättningar för arten ska nå ett gynnsamt bevarandetillstånd är:

- Tillgång till häckningsplatser utan störning från människor
- Tillgång till häckningsplatser med lämplig miljö, d v s både helt öppna skär och små öar med en del buskar och träd
- Att den pågående igenväxningen med buskar, sly och träd av skär, kobbar, uddar och små öar som utgör häckningsplatser för gråtrut måste upphöra.
- Vänern har en naturlig vattenregim

Hotbild

Hot mot gynnsamt bevarandetillstånd för gråtrut i Natura 2000-området Värmlandsskärgården är:

- Brist på lämpliga häckningsmiljöer
- Ökad störning från människor på häckningsplatserna
- Ökad predation på ägg och ungar från t ex mink
- Vänerns vattenstånd regleras på ett sådant sätt att det påskyndar eller främjar igenväxning av öppna sten- och klippstränder
- byggandet av större anläggningar som t ex vindkraftverk på eller nära häckningsområden

A187 Havstrut

Förekomst

Havstrut häckar solitärt eller i små kolonier på helt öppna kobbar och skär i Väneren. I Natura 2000-området Värmlandsskärgården häckar årligen cirka 100 -150 individer. Arten har sedan Vänerinventeringens start 1994 visat en svag men tydligt nedåtgående trend för Väneren som helhet.

Bevarandemål

Målet är att det i Värmlandsskärgården ska finnas öppna kobbar och skär som erbjuder havstrutarna lämpliga häckningsmiljöer. Artens numerär i området ska vara mer än 100 individer beräknat som medelvärde för en 5-årsperiod.

Bevarandetillstånd

Havstrutens numerär i Väneren och Värmlandsskärgården har visat en negativ trend sedan inventeringen av fågelskär startade 1994. Åren närmast efter millennieskiftet drabbades havstruten därutöver av onaturligt hög dödlighet. Artens negativa trend har därefter fortsatt och bedömningen är att den inte har ett gynnsamt bevarandetillstånd i området.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

Viktiga förutsättningar för en fortsatt positiv utveckling för arten är att:

- den pågående igenväxningen med buskar, sly och träd av de öppna kobbar och skär som utgör häckningsplatser måste upphöra.
- igenväxningen av Vänerns stränder motverkas
- störningen från människor inte ökar från dagens nivå
- predation på ägg och ungar av mink och andra predatorer ligger på en låg nivå
- Vänern har en naturlig vattenregim

Hotbild

Hot mot gynnsamt bevarandetilstånd för havstrut i Natura 2000-området Värmlandsskärgården är att:

- det sker en igenväxning av de öppna kobbar och skär där arten häckar
- Vänerns vattenstånd regleras på ett sådant sätt att det påskyndar eller främjar igenväxning av öppna kobbar, skär och stränder
- störningen under häckningssäsongen från båtburna besökare i skärgården ökar
- predation på ägg och ungar ökar
- byggande av större anläggningar som t ex vindkraftverk på eller nära häckningsområden

A193 Fisktärna

Förekomst

Fisktärna häckar i kolonier på mer eller mindre öppna kobbar, uddar och skär i Vänern. Arten är beroende av tillgång på fiskrika grunda vattenområden för näringsfångst samt ostörda häckningsplatser.

Fisktärnorna i Vänern kan häcka i egna artrena kolonier eller tillsammans med silvertärna och andra måsfåglar. En viktig faktor för valet av häckningsmiljö tycks vara graden av öppenhet på lokalen. Fisktärnorna föredrar öppna miljöer med fri utsikt från själva boplatserna. Förekomsten av uppväxande buskar, sly och träd har en starkt negativ effekt på fisktärnornas häckningsmiljö.

Det svenska beståndet av fisktärna beräknas för åren 2008-2012 uppgå till 18 000-33 000 par vilket motsvarar ca en tiondel av det europeiska beståndet. Det häckande beståndet i Vänern beräknades 2014 till hela 6200 individer (uppskattningsvis ca 3600 par) vilket utgör ca 14 % av de svenska beståndet. De häckande fisktärnorna i Vänern har under senare år uppvisat en positiv trend. Det årliga antalet revirhävdande fisktärnor har gått från omkring 3000 individer per år på 1990-talet till omkring 6000 individer per år under den första delen av 2010-talet.

För Natura 2000-området Värmlandsskärgården syns ingen tydlig trend för fisktärnan. Antalet revirhävdande individer varierar kraftigt mellan olika år. Under åren 2012-2014 har antalet revirhävdande individer varierat mellan 950 och 1200.

Bevarandetillstånd

Fisktärna bedöms ha ett gynnsamt bevarandetillstånd i Natura 2000-området Värmlandsskärgården.

Bevarandemål

I området ska finnas ett tillräckligt antal lämpliga häckningsmiljöer i form av öppna skär utan vedartad vegetation och utan störning för att arten ska bibehålla sin numerär i området. Fisktärna ska behålla ett gynnsamt bevarandetillstånd i området vilket innebär att antalet revirhävdande individer inte ska understiga 950 st (ca 550 par) beräknat som medelvärde för en 5-årsperiod.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

För att arten fisktärna ska bibehålla ett gynnsamt bevarandetillstånd i området bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Den pågående igenväxningen med buskar, sly och träd av de öppna skär, kobbar och uddar som utgör häckningsplatser för fisktärna måste upphöra.
- Tillgången till bytesfisk på i grunda vattenområden får inte minska.
- Störning från människor på häckplatser för fisktärna får inte öka från dagens nivå.
- Predation av fisktärnans ägg och ungar från mink och andra borövre hålls på en låg nivå.
- Etablering av vindkraftverk eller annan större anläggning bör undvikas i närheten av häckningsområden eller vid födosöksområden
- Vätern har en naturlig vattenregim

Hotbild

För fisktärna finns följande hot i Natura 2000-området Värmlandsskärgården:

Igenväxning av häckningsplatser: Det pågår för närvarande en snabb igenväxning av Väterns öppna öar och stränder. Det kan få allvarliga konsekvenser för fisktärnan som är beroende av dessa miljöer som häckningsplatser. Den viktigaste orsaken till igenväxningen är att Väterns vattennivå inte tillåts variera i samma omfattning som den gjort tidigare. Den minskade amplituden innebär bl.a. att högvatten blivit ovanligare. Höga vattenstånd, särskilt under isvintrar, bedöms ha en stor betydelse för bortrensningen av vegetation i låglänta miljöer runt Vätern. När dessa högvatten uteblir, vilket varit fallet under senare tid, blir effekten att låglänta öar och strandmiljöer snabbt växer igen med buskar och sly. Särskilt markant blir igenväxningen på marker med mjukare substrat som sand, jord eller grus. På längre sikt kommer dessa miljöer att omvandlas till skogsmark om inte Väterns vattenstånd tillåts variera mer naturligt.

Hot mot tillgången på bytesfisk: Det finns inga påtagliga hot mot tillgången på bytesfisk för fisktärnorna i de aktuella delarna av Vätern. Vattenkvaliteten är överlag god och kustfisksbestånden förefaller inte vara hotat av några lokala utsläppskällor.

Störning från människor på häckningsplatserna: Vikten av att freda häckningsplatser för kolonihäckande fåglar har varit känd sedan länge. De fredade områdena, tillsammans med ett måttligt besöksstryck i stora delar av Natura 2000- området, innebär att nuvarande situation bedöms vara tillfredsställande för de häckande fåglarna. Det finns dock ett behov att regelbundet se över och justera fågelskyddsområdenas placering. En ökad besöksfrekvens och nya besöksmönster kan innebära nya hot. Potentiell störningskällor som troligen ökar i

området är kajakpaddling och vattenskoteråkning. Båda farkosterna kan ta sig in på grundare vatten än andra båtar och innebär därmed en potentiell risk för de kolonihäckande fåglarna.

Predation av ungar och ägg från mink och andra borövare: Predation från mink utgör ett känt problem när det gäller måsfågelkolonier inklusive tärnor. Minken är en främmande art för den svenska faunan och fågelarternas möjlighet att försvara sig mot dess angrepp är begränsade. I större måsfågelkolonier finns dock uppgifter om att fåglarna kunnat försvara sig mot minkangrepp. Andra möjliga predatorer på fisktärnans ägg och ungar är naturligt förekommande arter som havstrut, gråtrut, kråka, korp och rödräv (den sistnämnda gäller häckningsplatser vid större öar eller fastland). Det enda reella predationshotet mot de vuxna fisktärnorna är sannolikt pilgrimsfalk.

Etablering av vindkraftverk eller annan större anläggning i närheten av häckningsområden eller vid födosöksområden kan utgöra ett hot.

A194 Silvertärna

Förekomst

Silvertärna häckar i kolonier på mer eller mindre öppna kobbar, uddar och skär i Vänern. Arten är beroende av tillgång på fiskrika grunda vattenområden för näringsfångst samt ostörda häckningsplatser.

Silvertärnorna i Vänern kan häcka i egna artrena kolonier eller tillsammans med fisktärna och andra måsfåglar. En viktig faktor för valet av häckningsmiljö tycks vara graden av öppenhet på lokalen. Silvertärnorna föredrar öppna miljöer med fri utsikt från själva boplatserna. Förekomsten av uppväxande buskar, sly och träd har en starkt negativ effekt på silvertärnornas häckningsmiljö.

Det svenska beståndet av silvertärna beräknas för åren 2008-2012 uppgå till 26 000-42 000 par. Det häckande beståndet i Vänern beräknades 2014 till 900 individer (uppskattningsvis ca 530 par) vilket utgör ca 1,6 % av det svenska beståndet. De häckande silvertärnorna i Vänern har under senare år uppvisat en positiv trend. Det årliga antalet revirhävdande silvertärnor har gått från omkring 300 individer per år på 1990-talet till omkring 900 individer per år under den första delen av 2010-talet.

Även för Natura 2000-området Värmlandsskärgården syns en positiv trend för silvertärna. Under åren 2012-2014 har antalet revirhävdande individer varierat mellan 400 och 600 per år.

Bevarandetillstånd

Silvertärna bedöms ha ett gynnsamt bevarandetillstånd i Natura 2000-området Värmlandsskärgården genom ett relativt stort antal par och en positiv trend för arten.

Bevarandemål

I området ska finnas ett tillräckligt antal lämpliga häckningsmiljöer i form av öppna skär utan vedartad vegetation och utan störning för att arten ska bibehålla sin numerär i området. Silvertärnan ska uppnå ett gynnsamt bevarandetillstånd i området vilket innebär att antalet revirhävdande individer inte ska understiga 400 st (ca 235 par) beräknat som medelvärde för en 5-årsperiod.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetilstånd

För att arten silvertärna ska bibehålla ett gynnsamt bevarandetilstånd i området bör nedanstående förutsättningar uppfyllas:

- Den pågående igenväxningen med buskar, sly och träd av de öppna skär, kobbar och uddar som utgör häckningsplatser för fisktärna måste upphöra.
- Tillgången till bytesfisk på i grunda vattenområden får inte minska.
- Störning från människor på häckplatser för fisktärna får inte öka från dagens nivå.
- Predation av silvertärnans ägg och ungar från mink och andra borövre hålls på en låg nivå.
- Etablering av vindkraftverk eller annan större anläggning bör undvikas i närheten av häckningsområden eller vid födosöksområden

Hotbild

För silvertärna finns följande hot i Natura 2000-området Värmlandsskärgården:

Igenväxning av häckningsplatser: Det pågår för närvarande en snabb igenväxning av Vänerns öppna öar och stränder. Det kan få allvarliga konsekvenser för silvertärnan som är beroende av dessa miljöer som häckningsplatser. Den viktigaste orsaken till igenväxningen är att Vänerns vattennivå inte tillåts variera i samma omfattning som den gjort tidigare. Den minskade amplituden innebär bl.a. att högvatten blivit ovanligare. Höga vattenstånd, särskilt under isvintrar, bedöms ha en stor betydelse för bortrensningen av vegetation i låglänta miljöer runt Väner. När dessa högvatten uteblir, vilket varit fallet under senare tid, blir effekten att låglänta öar och strandmiljöer snabbt växer igen med buskar och sly. Särskilt markant blir igenväxningen på marker med mjukare substrat som sand, jord eller grus. På längre sikt kommer dessa miljöer att omvandlas till skogsmark om inte Vänerns vattenstånd tillåts variera mer naturligt.

Hot mot tillgången på bytesfisk: Det finns inga påtagliga hot mot tillgången på bytesfisk för fisktärnorna i de aktuella delarna av Väner. Vattenkvaliteten är överlag god och kustfiskbestånden förefaller inte vara hotat av några lokala utsläppskällor.

Störning från människor på häckningsplatserna: Vikten av att freda häckningsplatser för kolonihäckande fåglar har varit känd sedan länge. De fredade områdena, tillsammans med ett måttligt besöksstryck i stora delar av Natura 2000- området, innebär att nuvarande situation bedöms vara tillfredsställande för de häckande fåglarna. Det finns dock ett behov att regelbundet se över och justera fågelskyddsområdenas placering. En ökad besöksfrekvens och nya besöksmönster kan innebära nya hot. En potentiell störningskälla som troligen ökar i området är kajakturism och vattenskoteråkning. Båda farkosterna kan ta sig in på grundare vatten än andra båtar och innebär därmed en potentiell risk för de kolonihäckande fåglarna.

Predation av ungar och ägg från mink och andra borövre: Predation från mink utgör ett känt problem när det gäller måsfågelkolonier inklusive tärnor. Minken är en främmande art för den svenska faunan och fågelarternas möjlighet att försvara sig mot dess angrepp är begränsade. I större måsfågelkolonier finns dock uppgifter om att fåglarna kunnat försvara sig mot minkangrepp. Andra möjliga predatorer på silvertärnans ägg och ungar är naturligt förekommande arter som havstrut, gråtrut, kråka, korp och rödräv (den sistnämnda gäller häckningsplatser vid större öar eller fastland). Det enda reella predationshotet mot de vuxna fisktärnorna är sannolikt pilgrimsfalk.

Etablering av vindkraftverk eller annan större anläggning i närheten av häckningsområden eller vid födosöksområden kan utgöra ett hot.

A391 Mellanskarv

Förekomst

År 1989 påträffades häckande storskarv (rasen mellanskarv) i Vänern. Beståndsutvecklingen har därefter följt ett vanligt mönster för en nyinvandrad fågelart. Efter en snabb ökning upphörde expansionen när det fanns ca 3 000 häckande par fördelade på som mest 20 häckningslokaler åren 2005-2009. Därefter har beståndsutvecklingen vänt nedåt till drygt 2 100 par på 15 lokaler 2013.

Vid inventering 2014 fanns ungefär 300 par storskarv i Värmlandsskärgården. Arten har minskat något i antal under senare år.

Bevarandemål

Målet är att minst 200 par storskarv ska häcka inom området, och att här ska finnas lämpliga öar i området där fåglarna under häckningen inte blir störda av människor.

Bevarandetillstånd

Efter en snabb ökning under 1990- och början av 2000-talet nåddes en topp i antalet år 2006 (drygt 3100 par). Populationsutvecklingen har därefter vänt nedåt till drygt 1 900 par fördelade på tjugo häckningslokaler 2014. Det är inte ovanligt att en art som koloniserar ett nytt område uppvisar ett sådant här mönster i antalsutvecklingen för att stabilisera sig på en nivå som är lägre än högsta antalet. Eftersom inga omvärldsfaktorer i nuläget verkar ha en negativ inverkan på storskarvarnas numerär bedöms bevarandetillståndet för arten som gynnsamt i Värmlandsskärgården.

Förutsättningar för gynnsamt bevarandetillstånd

Tillgång till öar/skär där skarvarna kan häcka utan mänsklig störning är viktig. Arten är störningskänslig under ruvningsperioden från slutet av april- början av juli. Restriktioner för att minska störningar kan i vissa fall behövas.

Tillgången på föda som inte har negativ effekt på reproduktion, överlevnad o s v måste vara god. Det ser i nuläget bra ut, men förekomst av miljögifter i fisk bör övervakas kontinuerligt.

Det händer att storskarvar drunknar i fisknät, men det handlar i dagsläget sannolikt om så få exemplar att det inte påverkar förekomsten i stort.

Hotbild

Största hotet är mänsklig störning på häckningslokalerna under främst april-juni genom ilandstigning på häckningsöar. Den typen av störning ökar risken för äggpredation samt att ägg/ungar kan dö om väderleken är dålig.

Inverkan av miljögifter kan inte uteslutas då skarven uteslutande äter fisk. I och med det kan det finnas en ökad risk för exponering av giftiga metaller. Från Hjälmarens finns t ex höga halter av PFOS konstaterade i ägg från storskarv

Sannolikt, men inte klarlagt, finns en ökad dödlighet bland vuxna fåglar i samband med användningen av nylonnät för fiske.

Gällande regelverk och bevarandeåtgärder

Följande bestämmelser och åtgärder bidrar på olika sätt till att utpekade naturtyper och/eller arter uppnår och bibehåller gynnsamt bevarandetillstånd i Natura 2000-området. Observera att detta är exempel på lagar och förordningar, inte en komplett lista över vad som gäller för området.

Gällande regelverk 2015

- Tillstånd krävs för att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i ett Natura 2000-område (7 kap 28 a § MB).
- Riksintresse för naturvård enligt 3 kap 6 § MB, centrala delen av Natura 2000-området.
- Beslutade föreskrifter och skötselplaner för naturreservaten Värmlandsskärgården, Segerstads skärgård, Getgarsudde, Timmeröarna och Sibberön. Hela Natura 2000-området omfattas av skydd som naturreservat.
- Fågelarterna är fredade (3 § Jaktlagen 1987:259). Fredningen gäller också deras ägg och bon.
- Enligt 4 § Artskyddsförordningen (2007:845) är det förbjudet att avsiktligt störa fåglarna, särskilt under deras parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder.
- Citronfläckad kärrtrollslända är fridlyst enligt 5 § Artskyddsförordningen (2007:845).
- Strandskydd (100 meter) gäller enligt 7 kap. 13-18 §§ miljöbalken.
- För markavvattning råder tillståndsplikt enligt 11 kap. miljöbalken.
- Anmälningsskydd eller tillståndsplikt för vattenverksamhet råder enligt 11 kap. miljöbalken.
- Fiskerilagen 2 kap. 16 § innebär krav på tillstånd för utsättning av fisk.
- Myndigheter och kommuner ska enligt 5 kap. 3§ miljöbalken ansvara för att miljö kvalitetsnormer för vatten följs.

Behov av ytterligare bevarandeåtgärder (för hela området)

- I gällande beslut för ingående naturreservat är skogsbruk förbjudet utan tillstånd från Länsstyrelsen. En skärpning av föreskrifterna som helt förbjuder skogsbruk förordas för att ge berörda skogshabitat ett långsiktigt skydd. Undantag kan gälla smärre röjningar och avverkningar för att bibehålla funktion och attraktion för de anläggningar för friluftslivet som finns i området
- Beslut och skötselplaner bör förtydligas i syfte att ge stöd för viktiga skötselåtgärder som t ex röjning av fågelskär och igenväxande stränder.
- Behovet av områden med beträdnadsförbud under fåglarnas häckningstid ska bedömas och justeras vid behov.
- Den åtgärd som mer än alla de övriga har betydelse för att nå och bibehålla ett gynnsamt bevarandetillstånd hos områdets arter är regleringen av Vänerns vattennivå. Det finns ett stort behov av att denna bättre anpassas till sjöns naturliga vattenregim, där riktigt höga lika väl som riktigt låga vattennivåer är av mycket stor betydelse för utpekade värden i Natura 2000-området Värmlandsskärgården.

Förvaltning av området

För alla naturreservaten inom området finns gällande skötselplaner. Möjligen behöver smärre justeringar och förtydliganden göras i skötselplaner och beslut, men i nuläget bedöms de som tillräckliga för att bevara och bidra till gynnsamt tillstånd för arter och habitat. Området förvaltas av Länsstyrelsen i Värmlands län.

Uppföljning

Uppföljningen av naturtypernas och arternas bevarandetilstånd kommer att ske genom att bevarandemålen för området preciseras i nivåsatte s.k. målindikatorer. En redogörelse för uppföljning av målindikatorerna kommer att finnas i en särskild uppföljningsplan.

Vid uppföljning utvärderas även befintliga bevarandeåtgärder för att se om de fyller sitt syfte. Om en befintlig bevarandeåtgärd inte har avsedd effekt kommer åtgärden att justeras.

Bilaga

1. Översiktskarta
2. Karta över Natura 2000-områdets avgränsning
3. Naturtypskarta

Referenser

Artdatabanken, SLU. Artfaktablad för rödlistade arter.

Artportalen, SLU. Förekomst av arter

Ehrenroth, B. & Schützer, J. 1996. Värmländsk natur – en reseguide. 3:e upplagan. Trio Tryck AB. Örebro.

Fisk- och fiskevårdsplan för Vänern. 2014. Rapport 2014:06. Länsstyrelsen i Västra Götalands län

Hallingbäck, T. 1982. Vänerskärsgårdens vegetation – del II. Länsstyrelsen i Värmlands län. Rapport 1981:4

Kullander, S.O. 1998. Åtgärdsprogram för bevarande av nissöga (*Cobitis taenia*). Fiskeriverket och Naturvårdsverket, Göteborg.

Länsstyrelsen i Värmlands län. Områden av riksintresse för naturvård och friluftsliv. Länsstyrelsens rapport 1988:11.

Löfroth, M., m.fl. 1997. Svenska naturtyper i det europeiska nätverket natura 2000. Naturvårdsverket.

Naturvårdsverket. Natura 2000 - Art och naturtypsvisa vägledningar.

Naturvårdsverket. 2004. Parametrar och metoder för uppföljning i Natura 2000. Version 4: 2004-05-07.

Petersson, Å., Sjöström, T., Karlsson, R., Mehli, S-Å. och T. Kvenild. 1990. Trysilva/Klarälven. Norsk-svenska avtalet 1969 om "Vänerlaxens fria gång". Utvärdering och förslag. Felles instilling fra Fiskeristyrelsen, Fiskenämden i Värmlands län, Direktoratet for naturforvaltning og Fylkesmannen i Hedmark.

Tucker, G.M. & Heath, M.F. 1994. Birds in Europe: their conservation status. BirdLife International, Cambridge (BirdLife Conservation Series No. 3).

Länsstyrelsen i Värmlands län och Fylkesmannen i Hedmark. 2015. Vänerlaxens fria gång. Två länder, en älv. Ekologisk status och underlag till åtgärdsprogram för Klarälven, Trysilva och Femundselva med biflöden. Länsstyrelsen i Värmlands län publ nr 2015:17, Fylkesmannen i Hedmark publ nr 2/2015.

Åtgärdsprogram för bevarande av nissöga. 1998. Skrift utarbetad av Fiskeriverket och Naturvårdsverket 1998.

Bilaga 1. Översigtskarta för Natura 2000-området
Värmlandsskärgården
(heldragen svart linje)

dnr 511-598-2012

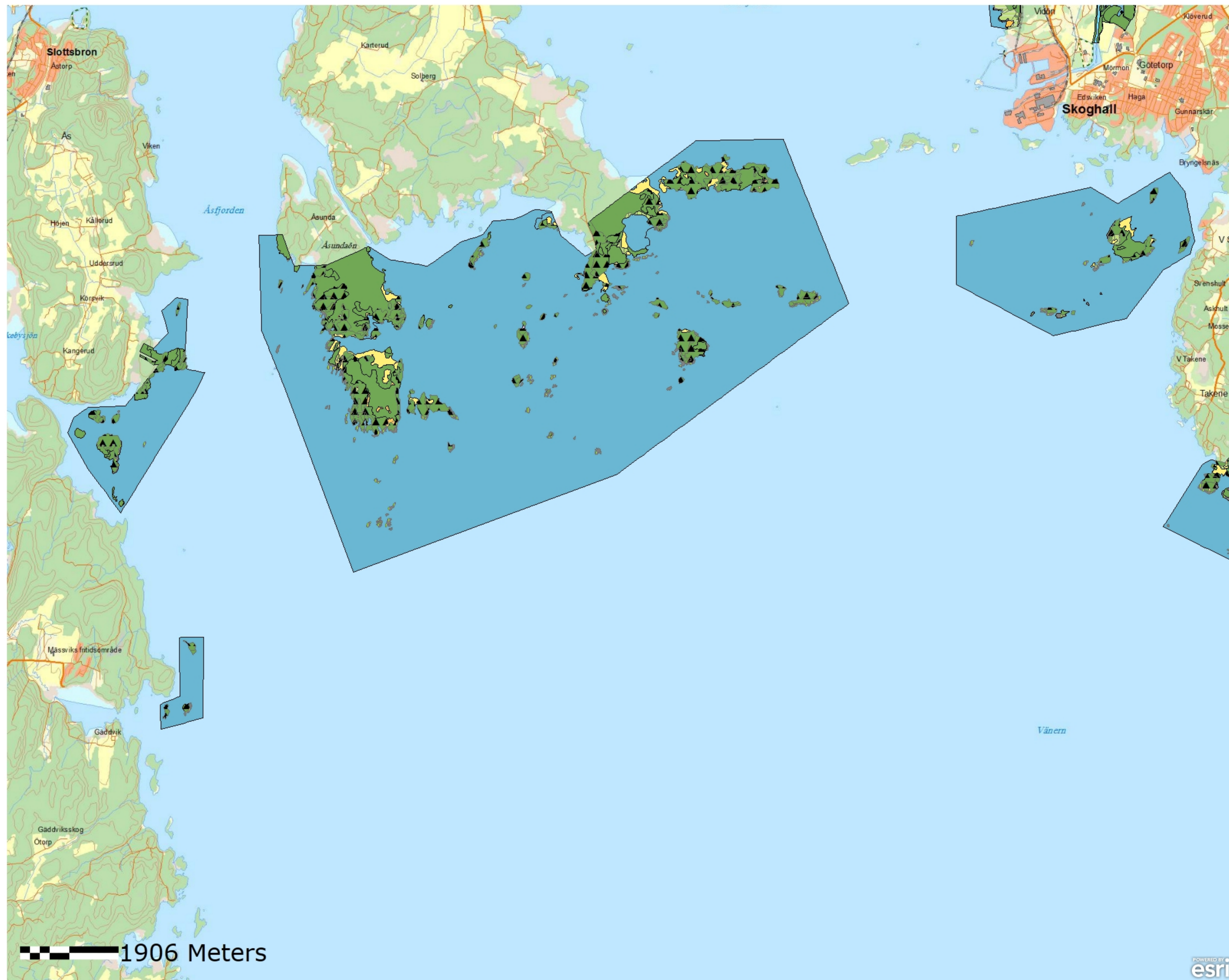

0 2,5 5 10 15 20 Kilometers

Västra delen

Utskrift NNK Yta

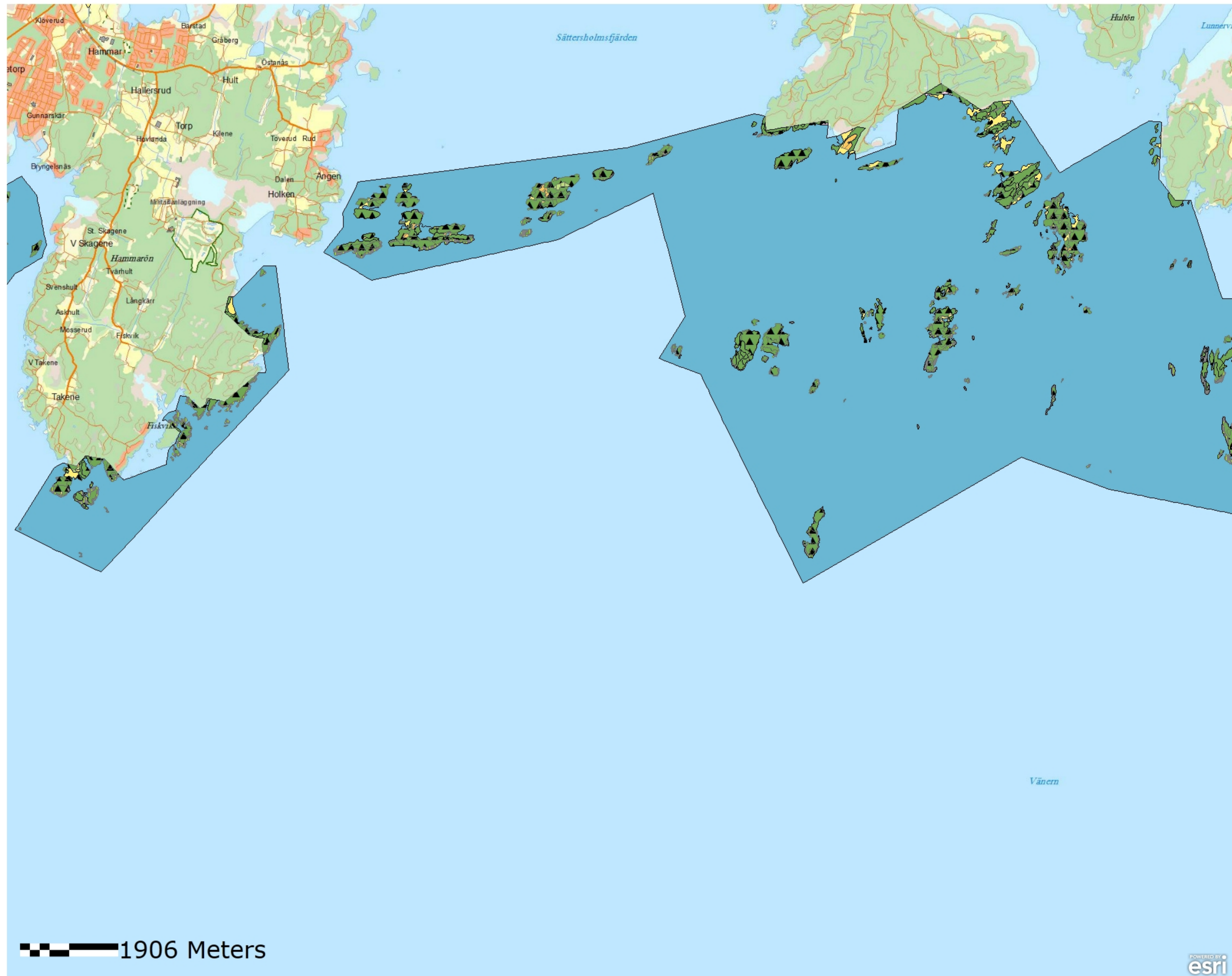
- 2920 - Sanddominerad ickenatura-naturtyp
- 3150 - Naturligt näringsrika sjöar
- 3900 - Icke-natura sjö
- 3999 - Icke-natura vattendrag, ej alpint
- 6930 - Åkermark
- 6960 - Öppen icke-natura naturtyp
- 7142 - Öppna mossar och kärr, kärr och gungflyn
- 7999 - Våtmark
- 8230 - Hällmarkstorräng
- 8900 - Öppna substratmarker, icke-natura naturtyp
- 8920 - Gles hällmarktallskog, <30% krontäckning
- 9006 - Taiga, Sumpskog
- 9010 - Taiga
- 9080 - Lövsumpskog
- 9740 - Skogbevuxen myr
- 9801 - Obestämd lövskog
- 9810 - Obestämd Taiga/ickenatura-skog
- 9900 - Icke-natura skog
- 9903 - Icke-natura skog, barrskog
- 9905 - Icke-natura skog, blandskog
- 9906 - Icke-natura skog, triviallövskog
- 9925 - Icke-natura skog på fuktig/blöt mark

1906 Meters

Utskrift NNK Yta

- 2920 - Sanddominerad ickenatura-naturtyp
- 3160 - Myrsjöar
- 3900 - Icke-natura sjö
- 3999 - Icke-natura vattendrag, ej alpint
- 6930 - Åkermark
- 6960 - Öppen icke-natura naturtyp
- 7142 - Öppna mossar och kärr, kärr och gungflyn
- 8230 - Hällmarkstorräng
- 8900 - Öppna substratmarker, icke-natura naturtyp
- 9006 - Taiga, Sumpskog
- 9010 - Taiga
- 9080 - Lövsumpskog
- 9740 - Skogbevuxen myr
- 9750 - Svämlövskog
- 9900 - Icke-natura skog
- 9903 - Icke-natura skog, barrskog
- 9905 - Icke-natura skog, blandskog
- 9906 - Icke-natura skog, triviallövskog
- 9908 - Icke-natura skog, triviallövskog med ädellövinslag
- 9925 - Icke-natura skog på fuktig/blöt mark

Utskrift NNK Yta

- 3150 - Naturligt näringsrika sjöar
- 3160 - Myrsjöar
- 3900 - Icke-natura sjö
- 6960 - Öppen icke-natura naturtyp
- 6999 - Expolaterad mark
- 7000 - Obestämd våtmark, obestämd natura/icke-natura
- 7111 - Högmossar öppna mosseplan
- 7140 - Öppna mossar och kärr
- 7142 - Öppna mossar och kärr, kärr och gungflyn
- 8230 - Hällmarkstorräng
- 8900 - Öppna substratmarker, icke-natura naturtyp
- 9006 - Taiga, Sumpskog
- 9010 - Taiga
- 9740 - Skogbevuxen myr
- 9870 - Osäker skogsbevuxen myr, icke-natura naturtyp
- 9900 - Icke-natura skog
- 9903 - Icke-natura skog, barrskog
- 9925 - Icke-natura skog på fuktig/blöt mark

